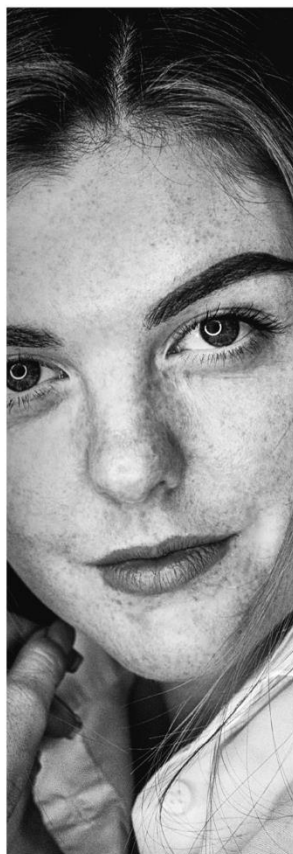

atp=

Pension i tal 2019

Indsigt i
det danske
pensionssystem

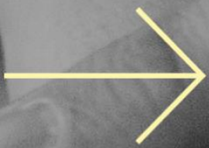

1. Pensionssystemet i Danmark	4
1.1 Historien om udviklingen af det danske pensionssystem	4
1.2 Pensionssystemets formål.....	7
1.3 Pensionspyramiden.....	9
Pensionssystemet har reelt fem søjler	10
1.4 Pensionssystemet i overordnede tal	11
Udbetalingerne i pensionssystemet	11
Indbetalingerne i pensionssystemet.....	12
Næsten alle folkepensionister modtager privat pension i dag	13
1.5 Grundpensionen får større betydning med alderen	14
1.6 De offentlige pensioner yder en forsikring mod faldende private pensioner	15
2. Udbredelse og indbetalinger	19
2.1 Udbredelsen af ordningerne i pensionssystemet	19
2.2 Skattereglernes påvirkning af pensionsindbetalingerne	21
2.3 Dem der indbetaler meget lidt til pension – restgruppen i pensionssystemet	23
2.4 Pension er et spørgsmål om forbrug nu eller senere	26
Fire forklaringer på, at folk ikke sparer nok op til pension	27
3. Levetid og tilbagetrækning	29
3.1 De væsentligste tilbagetrækningsreformer gennem tiden.....	29
Førtidspension og fleksjob.....	29
Efterløn	30
Overgangsydelse	30
Folkepension.....	31
Seniorpension	31
3.2 Den historiske udvikling i tilbagetrækningen	32
Opsat pension	34
3.3 Længere levetider og højere folkepensionsalder – men stadig mange år på pension.....	36
4. ATP's rolle i det danske pensionssystem	40
4.1 Fortællingen om ATP Livslang Pension og rollen i pensionssystemet.....	40
4.2 ATP, SUPP og OP dækker tilsammen næsten alle danskere.....	41
4.3 En moderne garanti og lave omkostninger	43
Rentetilpasning og moderne garanti.....	44
Lave omkostninger.....	44
4.4 Grundpensionen er vigtig i dag og i fremtiden	46
5. Appendiks	50
5.1 Ordbog	50
5.2 Rapportens datagrundlag	55
5.3 Litteraturhenvielse	56

1.

Pensionssystemet i Danmark

1. Pensionssystemet i Danmark

Det danske pensionssystem er en kompleks størrelse, men et pensionssystem skal også løse mange forskellige opgaver på samme tid. Helt enkelt kan man sige, at et pensionssystem skal sikre, at alle borgere har en tilstrækkelig indkomst gennem hele pensionstilværelsen, uanset hvilket arbejdsliv de måtte have haft, samtidig med at det hele hænger samfundsøkonomisk sammen. Det danske pensionssystem er opbygget af tre grund søjler ligesom i mange andre lande. De tre søjler spiller vidt forskellige roller, som hver især er med til at bidrage til at gøre det danske pensionssystem til et af verdens bedste.

Kapitel 1 giver en forståelse af de enkelte søjlers tilblivelse samt deres opbygning og betydning for pensionisterne. Kapitlet fortæller i afsnit 1.1 kort historien om udviklingen af det danske pensionssystem fra den tidlige start ved grundloven i 1849. Afsnit 1.2 fokuserer på de ønsker borgere og samfundet kan have til pensionssystemet, mens afsnit 1.3 gennemgår pensionspyramiden og elementerne i det danske pensionssystem i dag. Dernæst ses der i afsnit 1.4 på, hvor mange personer der bidrager til en pensionsordning, og hvor mange der modtager en pensionsindkomst. Endelig ser afsnit 1.5 på grundpensionens betydning for de danske pensionister, mens afsnit 1.6 beskriver hvordan de offentlige pensioner fungerer som forsikring mod lavere private pensionsindtægter.

1.1 Historien om udviklingen af det danske pensionssystem

Det danske pensionssystem har sine rødder helt tilbage i grundloven i 1849 og pensionsloven i 1851, hvor de første tjenestemandspensioner blev indført – se Figur 1.1.1. I 1891 blev grundlaget for den universelle grundpension lagt med indførelsen af alderdomsunderstøttelsen. Understøttelsen blev indført i forbindelse med vedtagelsen af alderdomsforsørgelsesloven, der skulle sikre, at udsatte ældre, som havde indfødsret og bopæl i Danmark, kunne ansøge om en beskeden alderdomsunderstøttelse, hvis de var over 60 år og "værdigt trængende". Alderdomsunderstøttelsen blev ændret i 1922 til aldersrente og gjort til et retsprincip. Herefter havde alle, der levede op til kravene, og hvis indtægt og formue var under et vist beløb, ret til at modtage støtten.

Både alderdomsunderstøttelsen og aldersrenten var en markant ændring fra andre og tidligere understøttelsesordninger, ved at de ikke var karakteriseret som fattighjælp, og at modtagere derfor ikke mistede stemmeretten ved at modtage hjælpen.

I den private sektor blev den første pensionskasse "Værkstedsfunktionærer i Jernet" oprettet i 1900. Senere gik en række arbejdsgiverorganisationer og funktionærforeninger sammen i 1917 og dannede et selvstændigt pensionsselskab med almennyttigt formål, som i dag er kendt som PFA Pension. I 1919 fulgte Andels Pension (i dag AP Pension), og i 1928 blev Kommunernes Pensionskasse (i dag Sampension) oprettet. I løbet af 1940'erne begyndte nogle af de første tværgående pensionskasser at se dagens lys. I 1946 blev Lægernes Pensionskasse oprettet, og i løbet af 1950'erne fulgte andre akademikere og faggrupper inden for sundhedsområdet (det gjaldt fx arkitekter, fysioterapeuter, ergoterapeuter, sygeplejersker og sygehjælpere).

Figur 1.1.1 Nedslagspunkter i historien om opbygningen af det danske pensionssystem

I september 1956 vedtog Folketinget et pensionsforlig, der gjorde, at aldersrenten 1. april 1957 skiftede navn til folkepensionen. Den afgørende forskel mellem aldersrenten og folkepensionen var, at behovskriteriet bortfaldt, så enlige kvinder over 62 år og alle andre borgere over 67 år nu var berettiget til at modtage et beskedent mindstebeløb (grundbeløb), der dog var afhængig af borgerens indtægt. Ydelsen var dermed blevet universel på baggrund af ens alder. I 1964 blev det besluttet at indføre fuld, almindelig folkepension til alle. Det betød, at man herfra gradvist hævede folkepensionens mindstebeløb, indtil det i 1970 var blevet lig det maksimale grundbeløb. Samtidig tilføjede man et "pensionstillæg", der fulgte et traditionelt fradragssystem, hvor man kun kunne få det højeste tillæg, hvis indkomsten fra andre kilder lå under et

bestemt beløb. For højere indkomster blev der modregnet i pensionstillægget. Folkepensionen har således ændret sig siden vedtagelsen, først til en ensretning af ydelse og pensionsaldre og senere gradvist mod en højere grad af indtægtsgraduering via modregningsreglerne i pensionstillægget og senere også i ældrechecken.

Indtil 1960'erne var det almindelig praksis at ansætte folk i staten og i det offentlige som tjenestemænd, hvilket indebar yderst fordelagtige ansættelsesvilkår og en god pensionsordning. I takt med den voldsomme udbygning af den offentlige sektor ønskede man imidlertid at reducere antallet af tjenestemandsansættelser til fordel for mere fleksible ansættelsesordninger. Ordningen har derfor været under afviklingen siden da, og i dag er det kun ganske få faggrupper, der bliver ansat som tjenestemænd. Skiftet medførte også, at der i perioden 1954-1961 blev oprettet pensionskasser for civilingeniørerne, magistrene, juristerne og økonomerne, hvorved flere akademikergrupper blev dækket af arbejdsmarkedspensioner.

I 1960'erne kom finanssektoren, resten af sundhedssektoren og det øvrige offentlige funktionærrområde også med på pensionsvognen, og i 1970'erne begyndte en række kommuner at tegne pensionsordninger for de kontoransatte funktionærer under LO. Selvom der således var blevet oprettet mange enkelte pensionsordninger, var situationen i slutningen af 1980'erne, at store dele af det private arbejdsmarked og dele af de LO-organiserede offentligt ansatte – i alt ca. to tredjedele af arbejdsstyrken – stadig stod uden en arbejdsmarkedspension. Det var især ufaglærte på det private og offentlige arbejdsmarked samt faglærte på det private arbejdsmarked, der ikke var omfattet af en arbejdsmarkedspension. Kombineret med, at flere og flere kvinder var kommet på arbejdsmarkedet op igennem 1960'erne og 1970'erne, betød det også, at flere par begyndte at gå på pension fra to arbejdsindkomster til to folkepensioner. Dette medførte en større nedgang i indkomst end tidligere, hvor parrene i højere grad var kommet fra én arbejdsindkomst til to folkepensioner.

LO fremlagde derfor i 1985 et forslag til en pensionsreform, som i 1987 udmøntede sig i Fælleserklæringen. Fælleserklæringen sørgede for, at der blev opbygget arbejdsmarkedspensioner for store dele af de grupper, der endnu ikke var omfattet af en arbejdsmarkedspension. Det var dog først under overenskomstforhandlingerne i 1989 og i 1991, at man vedtog opbygningen af de nye arbejdsmarkedspensioner. I 1989 gjaldt det de ufaglærte i den offentlige sektor, og i 1991 gjaldt det både de faglærte og de ufaglærte i den private sektor. Pensionsbidragene var i starten meget beskedne – kun 0,9 pct. af lønnen (1993). I løbet af 1990'erne og starten af det nye årtusinde blev ordningerne udbygget, og bidragsprocenten nåede i 2009 op på 12 pct., som var målsætningen for de "nye" ordninger. Bidragsprocenterne i de obligatoriske arbejdsmarkedspensioner starter i dag typisk omkring 12 pct. og er omkring 17-18 pct. for de højeste dækninger. Udvidelserne af arbejdsmarkedspensionerne har betydet, at langt flere i dag er omfattet af en pensionsordning.

ATP Livslang Pension blev oprettet i 1964. ATP Livslang Pension er ikke i traditionel forstand en arbejdsmarkedspension, men derimod en obligatorisk lovfæstet socialforsikringsordning, der blev vedtaget ved lov i 1964. Ordningen er udvidet fra kun at dække beskæftigede lønmodtagere til også at omfatte stort set alle modtagere af overførselsindkomster. Udvidelserne skete i hhv. 1993 og 1997. I dag er det kun primært fire grupper, der står uden for ATP Livslang Pension – modtagere af SU, selvstændige, førtidspensionister fra

før 2003 og efterlønsmodtagere¹. For de sidste tre gruppers vedkommende gælder dog, at de har mulighed for frivilligt at tilmelde sig ATP Livslang Pension, og for SU-modtagerne gælder, at en del af disse har studiejob, hvorigennem de indbetaler til ATP Livslang Pension. Størstedelen af danskerne på arbejdsmarkedet – 85 pct. – indbetaler dermed til ATP Livslang Pension, og en større andel af de 18-64-årige indbetaler kun til ATP-ordningen. I 2003 blev den Supplerende Arbejdsmarkedspension for førtidspensionister (SUPP) indført og i 2013 flyttes den til ATP, hvorefter den bliver udbetalt sammen med ATP Livslang Pension. Fra 2020 er Obligatoriske Pensionsordning (OP) indført i ATP. Ordningen har til formål at reducere restgruppen på pensionsområdet, og den dækker lidt flere overførselsmodtagere end ATP Livslang Pension – herunder førtidspensionister på ordningen fra før 2003, alle ydelsesmodtagere uanset størrelsen af ydelsen og efterlønsmodtagere. Når OP er startet forventes det, at omkring 90 pct. af de 18-64-årige er dækket af enten ATP Livslang Pension, SUPP² eller OP fra 2020.

Pensionssystemets ordninger står ikke alene, men er tæt forbundet med reglerne for tilbagetrækning. Det gælder både i forhold til ændringer i folkepensionsalderen, men også til forskellige tiders mulighed for tidlig tilbagetrækning (før folkepensionsalderen), som indførelsen af efterlønsordningen er et eksempel på. Oliekriserne i 1973 og 1979 fik ledigheden til at stige voldsomt op igennem 1970'erne, og ledigheden nåede i 1980 op på 7 pct. af arbejdsstyrken, hvilket var et højt niveau i forhold til 1960'erne, hvor ledigheden havde ligget på omkring 1-2 pct. I løbet af 1960'erne og 1970'erne kom der samtidig også politisk fokus på arbejdsmiljøproblemer, miljøbelastning og nedslidning. Politikerne valgte derfor at indføre efterlønsordningen 1. januar 1979, som skulle medvirke til at give plads til de unge på arbejdsmarkedet samt give de nedslidte en mulighed for at trække sig tilbage. Efterlønnen har siden 1990'erne været genstand for mange politiske reformer og diskussion – både i form af udvidelser, fx med overgangsydelsen, og indskrænkninger i form af en reduktion fra 7 år til 3 år, øget modregning og hævet efterlønsalder.

I de senere år har fokus i høj grad været på at fastholde personer på arbejdsmarkedet frem mod og i nogen grad efter folkepensionsalderen. De forskellige muligheder for tidlig tilbagetrækning er i vid udstrækning blevet indskrænket eller afviklet og folkepensionsalderen (og efterlønsalderen) er blevet sat op.

Samtidig er det også blevet gjort mere økonomisk attraktivt at fortsætte på arbejdsmarkedet også efter folkepensionsalderen, idet det siden 2004 har været muligt at udskyde (opsætte) sin folkepension. Derudover har man vedtaget reformer, der øger det økonomiske incitament til at fortsætte på arbejdsmarkedet – fx øget beskæftigelsesfradrag, skattefri seniorpræmie de første to år man arbejder efter folkepensionsalderen og den skattefri præmie i efterlønsordningen – alt sammen for at motivere folk til at arbejde længere.

1.2 Pensionssystemets formål

I udgangspunktet forsøger ethvert pensionssystem (også det danske) at opfylde og balancere flere forskellige – og nogle gange modstridende – formål.

¹ Modtagere af flekslønstilskud, fleksydelse og delpension indbetaler heller ikke til ATP Livslang Pension, men udgør et relativt lille antal personer i forhold til de øvrige grupper.

² Alle, der indbetaler til SUPP, indbetaler også obligatorisk OP og langt de fleste til ATP.

Mange borgere ønsker en sikring imod "fattigdom" i alderdommen, men har samtidig også et ønske om individualitet, fleksibilitet og valgfrihed. Borgeren kan derfor have følgende ønsker til pensionssystemet.

1. *Beskyttelse mod fattigdom* – At pensionssystemet sikrer, at alle har en tilstrækkelig indkomst efter pensionering.
2. *Indkomstudjævning over livet* – At pensionssystemet sikrer, at den enkelte borgers indkomst udjævnes over livet, så levestandarden efter pensionering svarer nogenlunde til det, den var før pensionering.
3. *Risikodeling mellem borgere* – At pensionssystemet i et vist omfang er en fælles forsikring, hvor vi deler de risici, vi hver især har for at blive ramt af hændelser, der kan resultere i manglende eller utilstrækkelig pensionsopsparing, fx arbejdsløshed, sygdom, lave afkast, ægtefællens død osv.
4. *Fleksible udbetalingsmuligheder* – At pensionssystemet optimalt set giver borgeren mulighed for at tilpasse udbetalingen til forbrugsbehovet. Det er ikke sikkert, at borgeren ønsker, eller har brug for, den samme indkomst igennem hele pensionstilværelsen, men måske i højere grad har et større forbrugsbehov de første år som pensionist og til gengæld til tilsvarende mindre i de sidste år.
5. *Valgfrihed ift. ordning og produkt* – At pensionssystemet giver den enkelte borger mulighed for at påvirke sin opsparing. Dette kan for eksempel ske gennem valg af pensionselskab, pensionsprodukt og risikoprofil i produktet. Men det kan også ske ved opsparing i alternativer – for eksempel ved at afdrage på gæld eller lignende.
6. *Valgfrihed ift. tilbagetrækningstidspunkt* – At pensionssystemet giver borgeren mulighed for i et eller andet omfang selv at vælge tilbagetrækningstidspunktet fx i forhold til nedslidning og helbred.

Ud fra et samfundsperspektiv skal pensionssystemet sikre, at borgerne har et incitament til at spare op til sin egen alderdom, og at pensionssystemet er finansielt holdbart. Samfundet kan dermed bl.a. have følgende ønsker til pensionssystemet:

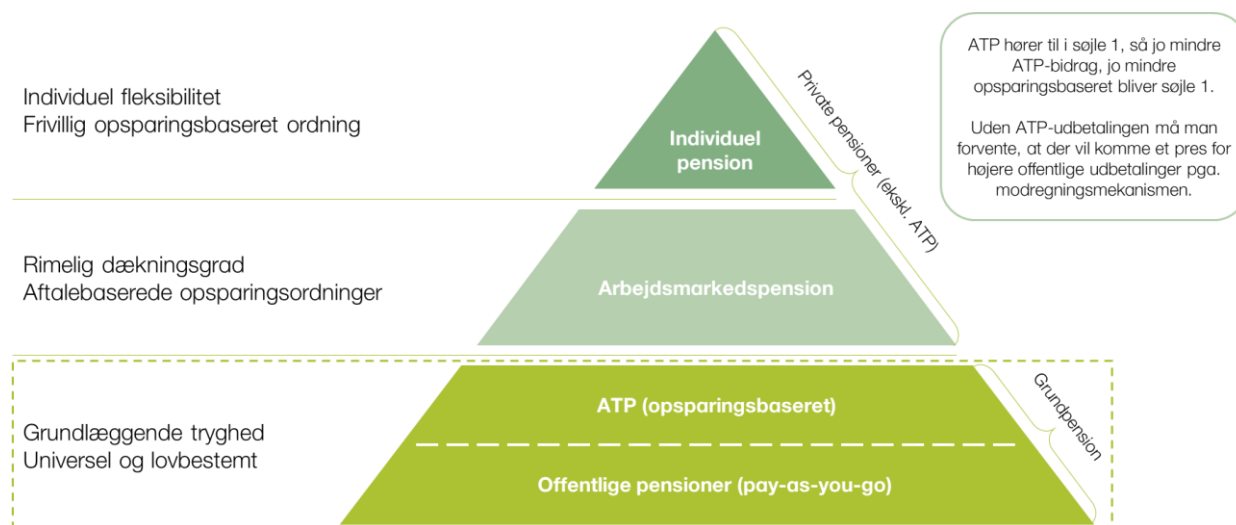
7. *Klare incitamenter til at arbejde* – At pensionssystemet giver et incitament til, at den enkelte arbejder så længe som muligt, og ikke går for tidligt på pension. Derfor er det vigtigt, at systemet er indrettet så det understøtter den enkeltes incitament til at arbejde.
8. *Klare incitamenter til at spare op* – At pensionssystemet giver et incitament til at de enkelte spare op til pension eller støtter at man skal spare op til pension. Pensionssystemet bør derfor tilstræbe en indretning sådan, at det kan betale sig for den enkelte selv at spare op til pension.
9. *Finansiel holdbarhed* – At pensionssystemets er finansielt holdbart, så man også i fremtiden kan levere en stabil grundsikring igennem alderdommen. Afgørende for holdbarheden er sammenhængen mellem levealder og tilbagetrækningsalder, og at dem der selv har store private pensioner modregnes i de offentlige pensioner.

Borgerperspektivet og samfundsperspektivet kan have modstridende ønsker. Selv for den enkelte borger er der variationer i forhold til det optimale pensionssystem. Offentlige ydelser kan ikke målrettes, uden at man samtidig i større eller mindre omfang mindsker tilskyndelsen til opsparing. Og man kan heller ikke sikre, at alle har en passende opsparing, uden at det vil resultere i, at nogle sparer "for meget" op til pension, fordi de fx også spare op andre steder. Udfordringen er derfor at finde en fornuftig balance mellem hensynet til incitamenter på den ene side og sociale hensyn på den anden, så det samlede pensionssystem på kort og lang sigt både leverer tilstrækkelige pensioner, bevarer borgernes opbakning og er finansielt bæredygtigt.

1.3 Pensionspyramiden

Det danske pensionssystem illustreres ofte som en pyramide bestående af tre lag (se Figur 1.3.1), hvor lagene udgøres af grundpension, arbejdsmarkedspension og individuel pension. De tre lag kaldes også for de tre søjler i det danske pensionssystem. Hvert lag i pyramiden er indrette med henblik på at løse specifikke dele af de komplekse og omfattende opgaver, der ligger i det danske pensionssystem.

Figur 1.3.1 Pensionspyramiden – en illustration af det danske pensionssystem

Det nederste lag – søjle 1 – består af de offentlige pensioner (folkepensionen og supplerende sociale ydelser som boligydelse og varmetillæg) og ATP Livslang Pension – samlet kaldet grundpensionen. Grundpensionen skal beskytte mod fattigdom og sikre risikodeling mellem borgerne. Denne del af pyramiden skaber med andre ord en grundlæggende tryghed for den enkelte. De offentlige pensioner og ATP Livslang Pension er alle vedtaget ved lov, men mens de offentlige pensioner er skattefinansierede, er ATP Livslang Pension opsparingsbaseret.

Andet lag i pyramiden – søjle 2 – består af arbejdsmarkedspensionerne (herunder også tjenestemandspensionerne). Formålet her er at skabe en indkomstudjævning gennem livet og en balance mellem indkomsten før og efter pensionering. Arbejdsmarkedspensionerne er bestemt via overenskomster eller lokalaftaler og er opsparingsbaserede, mens tjenestemandspensionen er en rettighedspension, der er skattefinansieret.

Tredje lag – søjle 3 – består af de individuelle pensionsordninger. Her har borgere mulighed for at sikre en individuel fleksibilitet fx ift. udbetalingsprofilen. Men laget har også en rolle i forhold til indkomstudjævningen, og det er også her de personer, der ikke er omfattet af arbejdsmarkedspensionerne i søjle 2 (fx selvstændige og lønmodtagere på det uorganiserede arbejdsmarked), har mulighed for at spare op til pension.

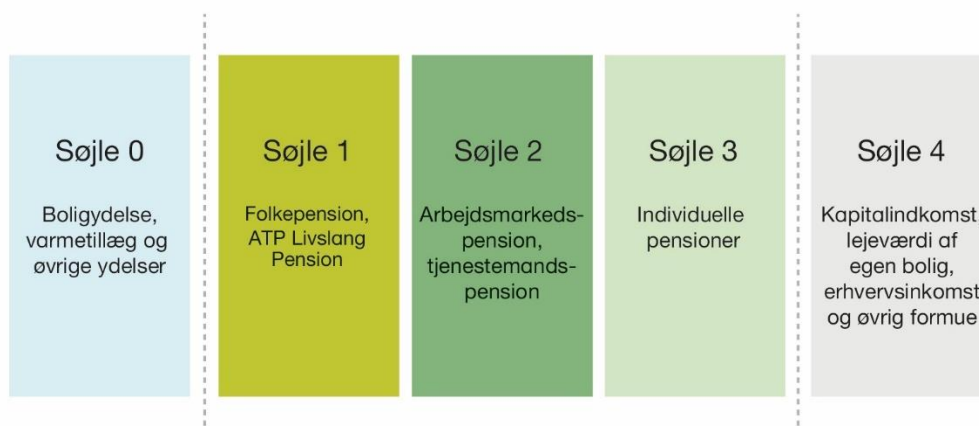
Mens staten og arbejdsmarkedets parter skaber nogle rammer for, hvad der samfundsmæssigt er "rimeligt og nødvendigt" at spare op til pension, er det i sidste ende den enkelte borger, der har opgaven med at træffe

valg om, præcis hvordan man ønsker at være dækket. Dette gælder både i forhold til forsikringsaspektet i løbet af arbejdslivet, men også i forhold til det indkomstniveau, man ønsker i pensionstilværelsen. Det er dermed den enkelte selv, der fx skal vurdere om det er nødvendigt for vedkommende at supplere sin pensionsopsparing med en individuel opsparing i toppen af pensionspyramiden.

Pensionssystemet har reelt fem søjler

Pensionspyramiden er et godt overordnet billede på pensionssystemet, men hvis man ser på pensionisternes indkomster, udgøres de reelt af mere end blot de klassiske tre søjler. En måde at illustrere dette på, er ved at udvide systemet til at inkludere fem søjler. I versionen med fem søjler opdeles søjle 1 i en søjle 0 (supplerende sociale ydelser) og en søjle 1 (folkepension og ATP) og i toppen tilføjes en søjle 4, der indeholder de øvrige indkomst- og formuelementer som kapitalindkomst og erhvervsindkomst mv. – se Figur 1.3.2.

Figur 1.3.2 Pensionisternes indkomster fra de fem søjler

De supplerende sociale ydelser (søjle 0) er med til at sikre forbrugsmulighederne for de svagest stillede pensionister, særligt dem, der ingen pensionsopsparing har. De har sammen med folkepensionens ydelser afgørende betydning for den sociale sikring af pensionisterne. Derfor kalder man også kombinationen af søjle 0 og folkepensionen for de sociale pensioner. ATP Livslang Pension regnes ikke med til de sociale pensioner.

I den anden ende af skalaen er de øvrige indkomst- og formuelementer (søjle 4), der i høj grad udgør en del af forbrugsmulighederne for de pensionister, der har sparet op til deres alderdom i anden formue end pensionsformue. Værdien af at eje ens bolig er ikke uvæsentlig for mange pensionister (lidt over halvdelen af pensionisterne er boligejere), mens erhvervsindtægt og kapitalindkomst primært har en væsentlig betydning blandt pensionister med høje indkomster i de første år efter pensionering, og for de fleste selvstændige i hele pensionstilværelsen.

1.4 Pensionssystemet i overordnede tal

Det danske pensionssystem har berøring med størstedelen af befolkningen, og hvert år bevæger meget store beløb sig igennem systemet både i forhold til indbetalinger og i forhold til udbetalinger.

Pensionspyramiden er grundlæggende en god illustration af det danske pensionssystem. Dette er både på grund af de enkelte ordningers vigtighed for pensionisternes indkomster, men også på grund af udbredelsen af ordningerne i befolkningen, hvor bunden i pyramiden har berøring med flest mennesker og er af relativt størst betydning for indkomsterne. Dette gælder både for udbetalingerne fra pension og for indbetalingerne til de forskellige pensionsordninger.

Udbetalingerne i pensionssystemet

Der var 1,05 mio. personer over folkepensionsalderen i 2017, heraf modtog 98 pct. folkepension (de sidste 2 pct. har udsendt folkepensionen). Folkepensionens ydelser udgør størstedelen af udbetalingerne på i alt 221 mia. kr. til pensionisterne, se Tabel 1.4.1.

Tabel 1.4.1 Antal 66-årige og ældre, der modtager udbetaling af pensioner i 1997 og 2017, samt størrelsen af udbetalingerne i 2017-satsregulerede kr.

	1997	2017	1997	2017	1997	2017	1997	2017
	Personer	Personer	Andel, pct.	Andel, pct.	I alt udbetalt, mio. kr.	I alt udbetalt, mio. kr.	Gennemsnitlig udbetaling, kr.	Gennemsnitlig udbetaling, kr.
Personer over folkepensionsalderen	657.452	1.050.875	100	100	114.213	221.407	173.721	210.688
Folkepension (grundbeløb, tillæg og ældrecheck)	649.993	1.025.175	99	98	71.676	121.437	110.272	118.455
ATP Livslang Pension	401.279	950.529	61	90	3.480	14.140	8.672	14.876
Arbejdsmarkedspension og individuelle pensioner (ex. ATP og Tjenestemandspension)	139.870	512.012	21	49	14.704	46.284	105.123	90.396
Tjenestemandspension	79.244	169.552	12	16	14.058	25.942	177.396	153.001
Boligydelse	216.178	236.718	38	26	10.297	13.048	47.630	55.121
Varmetillæg	-	121.750	-	15	-	556	-	4.565

Note: Beregningen opgør antallet af personer over folkepensionsalderen (66+-årige i 2017 og 68+-årige i 1997), der modtager en given ydelse eller pension, samt den samlede udbetaling fra hver af ydelserne. Folkepensionens ydelser består af grundbeløbet, pensionstillægget og ældrechecken. Varmehjælp findes først i data fra 2002, hvorfor der ikke er opgørelser for det første år i tabellen. Beløbene er i 2017-satsregulerede kr. Den gennemsnitlige udbetaling er beregnet for dem, der modtog ydelsen.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

Værdien af folkepensionens grundbeløb var 75 mia. kr. i 2017, svarende til 62 pct. af folkepensionens ydelser. Folkepensionens grundbeløb udgør dermed langt den største udbetaling til pensionisterne. Langt de fleste folkepensionister – 91 pct. – modtager også en udbetaling fra ATP Livslang Pension, hvilket understreger

ATP's placering i søjle 1 som en del af grundpensionen. Ca. 59 pct. af folkepensionisterne modtager en løbende udbetaling fra private pensioner (inkl. tjenestemandspensioner) udover grundpensionen. Det tal er steget støt gennem de sidste mange år og vil fortsat stige gennem de næste mange år, i takt med at de "nye" arbejdsmarkedspensioner modnes frem mod 2080. De private pensioner får altså en noget større udbredelse og tyngde i fremtiden. Grundpensionen vil dog stadig have stor betydning for pensionisterne i fremtiden, da ca. halvdelen af pensionskroneerne fortsat forventes at komme herfra i 2080.³

Indbetalingerne i pensionssystemet

Hvis man kigger på indbetalingerne til pensionssystemet, var der samlet set 3,5 mio. danskere i alderen 18-64 år i 2017. Som Tabel 1.4.2 viser, indbetalte omkring 85 pct. af de 18-64-årige til ATP Livslang Pension og omkring 65 pct. til arbejdsmarkedspensioner, mens "kun" 18 pct. havde indbetalinger til individuelle pensioner.

90 pct. indbetaler til en ordning under ATP, mens 65 pct.
indbetaler til en arbejdsmarkedspension

Tabel 1.4.2 Antal 18-64-årige med pensionsindbetalinger, samt indbetalingernes størrelse i 2017-lønkroner, 1997 og 2017

	1997	2017	1997	2017	1997	2017	1997	2017
	Personer	Personer	Andel, pct.	Andel, pct.	I alt indbetalt, mia. kr.	I alt indbetalt, mia. kr.	Gns. indbetaling, kr.	Gns. indbetaling, kr.
18-64-årige	3.374.673	3.499.627	100	100	94	129	32.107	42.136
Indbetaler til ATP	2.769.794	2.966.904	82	85	12	10	4.246	3.221
Indbetaler til SUPP	-	97.338	-	3	-	1	-	5.476
Forventes at indbetale til OP fra 2020*	-	1.000.837 *	-	29 **	-	0	-	0.343
Indbetaler til ATP, SUPP eller OP	-	3.134.024	-	90	-	10	-	3.329
Indbetaler til arbejdsmarkedsordninger (ekskl. tjenestemænd)	1.607.699	2.271.470	48	65	54	101	33.525	44.439
Optjener tjenestemandspensionsrettigheder **	128.530 **	42.136	4 **	1	9 **	3	69.919 **	80.334
Indbetaler til individuelle pensioner	1.101.377	618.099	33	18	29	15	26.084	24.557

Note: Beløbene er i 2017-lønkroner. De optjente tjenestemandspensionsrettigheder er beregnet som en fiktiv værdi, der udgør 17 pct. af lønindkomsten for tjenestemænd over 24 år. Antallet af personer dækker over personer i aldersgruppen 18-64 år med en positiv indbetaling af den pågældende type. Tjenestemænd er defineret som kommunale, regionale og statslige tjenestemænd og omfatter dermed ikke øvrige personer i tjenestemandslignede ansættelser (svarer i 2017 til ca. 19.000 personer). Den gennemsnitlige indbetaling er beregnet blandt personer med positiv indbetaling.

* Andelen, der indbetaler til OP, er beregnet ud fra hvilke grupper, der fra 2020 er omfattet af ordningen, men på 2017 data.

** De beregnede optjente tjenestemandspensionsrettigheder findes kun fra 1998, hvorfor dette år er brugt som første år i tabellen.

³ Se ATP (2019), "Hver anden pensionskrone kommer også i fremtiden fra det offentlige og ATP", Faktum nr. 184.

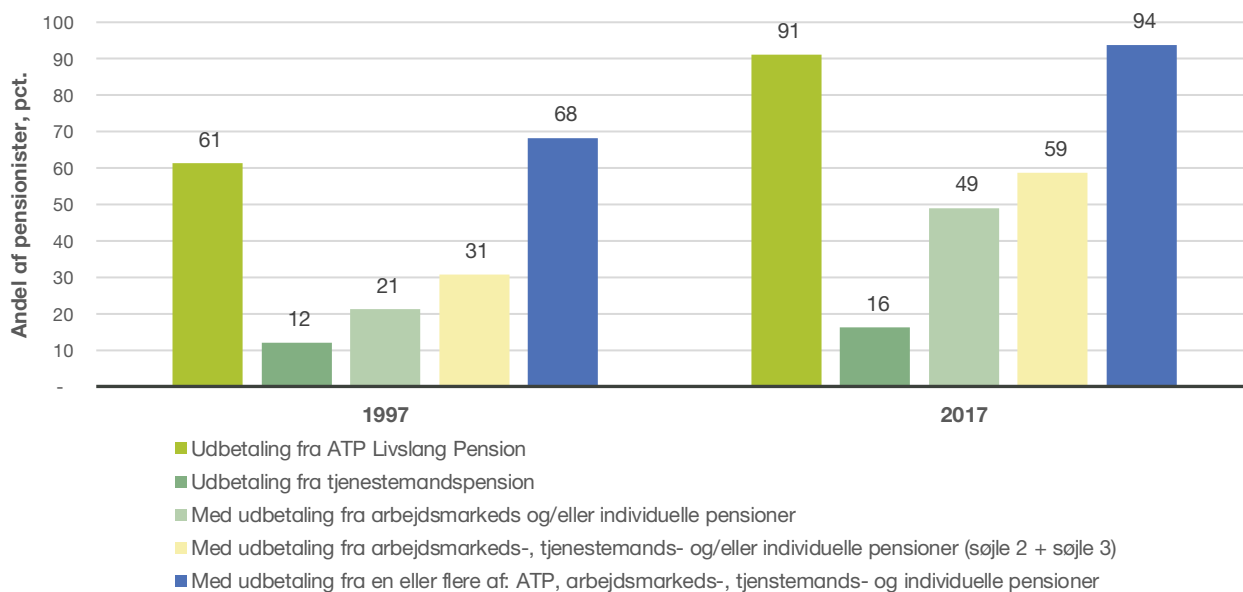
Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

Når man ser på alle ordningerne under ATP – dvs. ATP Livslang Pension, SUPP og OP⁴ – er det 90 pct. af befolkningen, der indbetaler til en ordning under ATP. Værdien af de samlede årlige indbetalinger til pension var i 2017 nået op på ca. 129 mia. kr., hvoraf indbetalingerne til arbejdsmarkedspensionerne udgjorde langt størstedelen med godt 101 mia. kr.

Næsten alle folkepensionister modtager privat pension i dag

I gennem de seneste årtier er andelen, der indbetaler til pension, steget ganske meget. Det har medført, at andelen af folkepensionister, der modtager en udbetaling fra private pensioner eller ATP Livslang Pension, også er steget markant fra 68 pct. i 1997 til 94 pct. i 2017 – se Figur 1.4.1. De primære årsager til denne markante stigning er kvindernes indtræden på arbejdsmarkedet, udbredelsen af arbejdsmarkedspensionerne og udvidelsen af ATP-ordningen.

Figur 1.4.1 Andel af folkepensionisterne, der modtager en løbende udbetaling fra en privat pensionsordning

Note: Privat pension dækker over ATP Livslang Pension, arbejdsmarkedspensioner, tjenestemandspensioner og individuelle pensioner. Figuren viser andelen af folkepensionisterne, der modtog den/de pågældende private pensioner i hhv. 1997 og 2017.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

Den markante udvikling i løbet af de seneste to årtier skyldes især stigningen i andelen af pensionister, der modtager en pensionsudbetaling fra ATP Livslang Pension fra 61 pct. i 1997 til 91 pct. i 2017. Der er også sket en markant stigning i andelen, som får udbetalt en arbejdsmarkedspension eller individuel pensionsopsparing i perioden.

⁴ Andelen, der "indbetaler" til OP er teknisk beregnet for 2017 ud fra de regler, der trådte i kraft 1. januar 2020.

Selvom det er ATP Livslang Pension, der især er årsagen til den store stigning i andelen, der får en privat pensionsudbetaling, er det arbejdsmarkedspensionerne, tjenestemandspensionerne og de individuelle pensioner, der fylder mest i kroner og ører, hvor udbetalingen af disse er steget med 42,1 mia. kr. ud af en samlet stigning i på 52,6 mia. kr. Samlet set udbetaltes der i 2017 84,1 mia. kr. fra ATP Livslang Pension, arbejdsmarkedspensioner, tjenestemandspension og individuelle pensionsordninger.

Selvom udviklingen allerede har været markant, er det kun begyndelsen på effekten af arbejdsmarkedspensionernes og ATP's udbygning. Det skyldes, at det varer mange årtier, før alle har haft et helt arbejdsliv, hvor de har kunne indbetale til arbejdsmarkedspension og ATP.

1.5 Grundpensionen får større betydning med alderen

For langt de fleste er det at gå på pension ensbetydende med en nedgang i indkomsten. Men de færreste ved at indkomstnedgangen for rigtig mange fortsætter efter pensionering. Mere end otte ud af ti pensionister oplever en nedgang i købekraften af deres pensionsudbetalinger de første 10 år, og hver femte løber tør for pension efter 10 år. Sammenholdt med de øvrige hændelser, der naturligt sker gennem pensionstilværelsen, betyder det, at pensionisterne bliver mere og mere afhængige af de offentlige pensioner i takt med, at de bliver ældre.

1 ud af 5 løber tør for pension efter ti år på pension

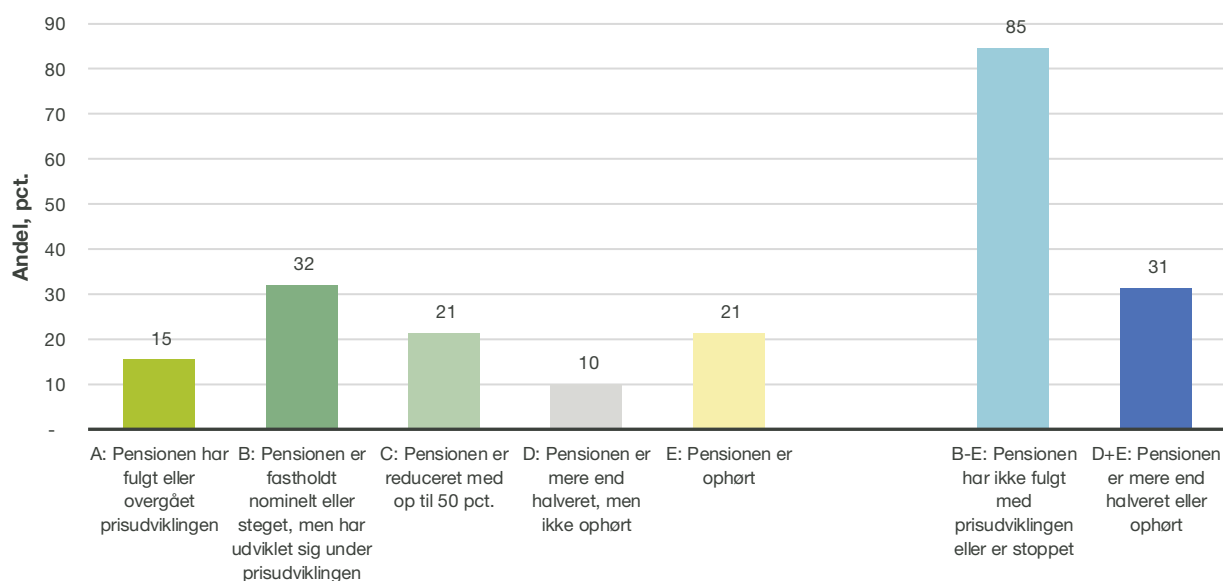
Hvis man ser på pensionernes købekraft – altså pensionsudbetalingernes værdi i forhold til den generelle udvikling i priser og lønninger – har 85 pct. af pensionisterne oplevet, at deres pensionsudbetaling er steget mindre end prisudviklingen, heraf har 10 procentpoint oplevet, at deres pensionsudbetaling er mere end halveret og for 21 procentpoint er den helt ophørt.

Lige knap en tredjedel af pensionisterne oplever altså, at deres pensionsudbetaling er mere end halveret eller helt forsvundet – se Figur 1.5.1. For 15 pct. af pensionisterne har udviklingen i perioden dog været mere positiv, idet deres købekraft er blevet fastholdt eller forbedret, men det efterlader stadig størstedelen, hvor pensionen ikke har fulgt med prisudviklingen.

Årsagen til den faldende værdi af pensionsudbetalingerne skal blandt andet findes i ratepensionerne. Ratepensioner udbetales over 10-30 år og ophører derfor i løbet af pensionstilværelsen. Mange med faldende pensioner har enten sparet op udelukkende i ratepensioner eller i høj grad i ratepensioner.

Udviklingen kan forventes at fortsætte, idet andelen, der blev indbetalt til en ratepension, har været stigende, og i 2018 blev 38,5 pct. af indbetalingerne sat ind på en ratepension, mens 7 pct. blev indbetalt til en aldersopsparing. En stor del af de kommende pensionisters opsparing er dermed sket i pensioner med en tidsbegrænset udbetalingsprofil.

Figur 1.5.1 udviklingen i de private pensionsudbetalinger (ekskl. ATP) ift. købekraften – 2007-2017

Note: I analysen indgår alle 68-årige folkepensionister i 2007 med udbetaling fra en løbende pensionsudbetaling (ekskl. ATP), og som stadig var i live i 2017. I perioden 2007 til 2016 steg priserne med 17,7 pct. og lønningerne med 28,5 pct.

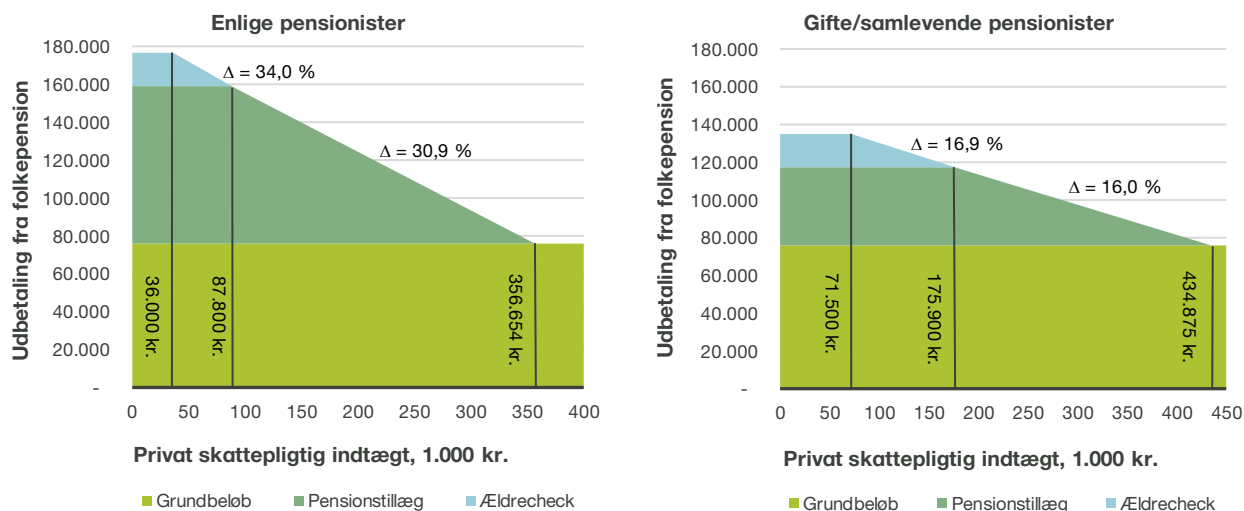
Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

Når værdien af de private pensionsudbetalinger falder, vil samspillet med de offentlige ydelser som folkepension, ældrecheck og boligydelse betyde, at man får mere offentlig pension, fordi den private pension modregnes i disse ydelser.

1.6 De offentlige pensioner yder en forsikring mod faldende private pensioner

Det danske pensionssystem er indrettet således, at jo mindre ens egen pensionsopsparing er, jo mere offentlig pension er der udsigt til – og omvendt. Dette skyldes, at private skattepligtige indkomster modregnes i folkepensionens pensionstillæg, ældrechecken, varmetillæg og til dels boligydelsen. Denne modregningsmekanisme – som også kaldes samspilseffekten – betyder således, at pensionister med relativt høje indkomster får mindre i offentlig pension – se Figur 1.6.1. Mekanismen går til gengæld også den anden vej, hvis den enkelte borger oplever, at den private pension af den ene eller den anden grund bliver mindre. I en sådan situation vil en større offentlig pension kompensere for mindre private pensioner, idet personen så vil opleve mindre modregning i den offentlige pension og dermed bevæge sig tilbage op ad grafen i Figur 1.6.1. Denne mekanisme er også i de senere år blevet omtalt som samspilsudfordringen, fordi kombinationen af modregning og efterfølgende beskatning giver en høj sammensat marginalbeskatning, hvilket kan svække incitamentet til selv at spare op.

Figur 1.6.1 Sammenhæng mellem offentlige pensioner og privat skattepligtig indtægt

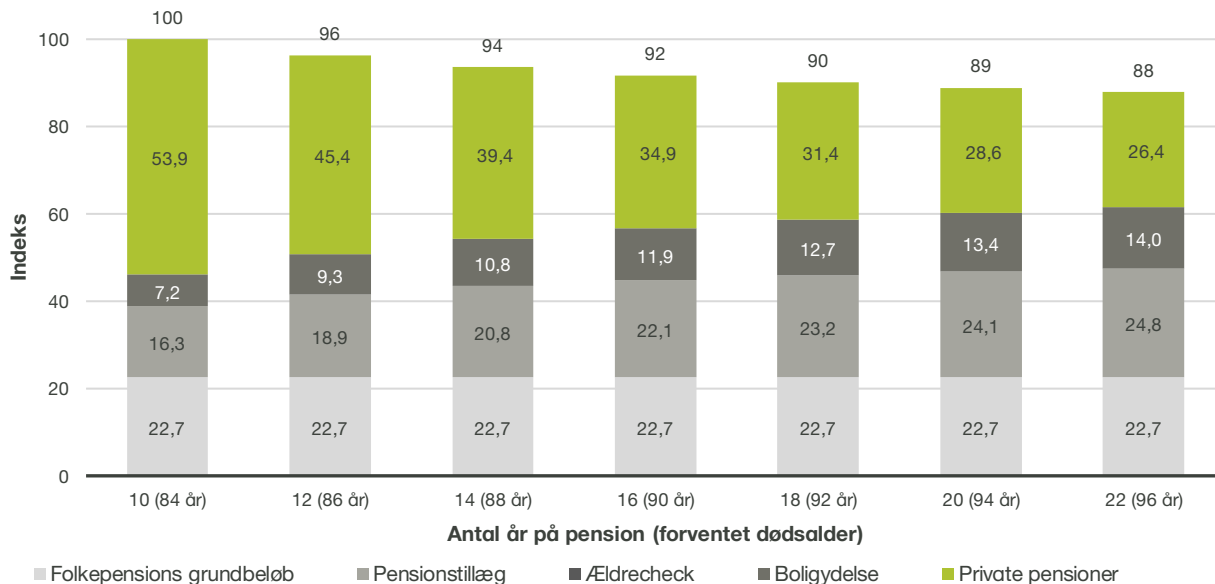
Note: Beregnet på baggrund af 2019-satser og regler fra Beskæftigelsesministeriet. Bemærk, at det er antaget, at personen ikke har indtægt fra privat arbejde og dermed ikke vil blive modregnet i folkepensionens grundbeløb. Det er antaget, at den gifte/samlevende person er gift/samlevende med en pensionist.

Kilde: Beskæftigelsesministeriet og ATP, 2019

Når der er udsigt til, at størrelsen på pensionsopspareres egen pension falder, så stiger udbetalingen af de offentlige pensioner typisk. Beskyttelseseffekten eller ”forsikringen” i samspillet mellem offentlig og private pensioner gør sig gældende uanset årsagen til den mindre udbetaling fra private pensioner. Årsagerne kan være mange, fx barsel, orlov, deltidperioder, ledighed og sygdom, men det kan også skyldes samfundsmæssige faktorer som svage økonomiske konjunkturer eller lignende. Samspillet beskytter således i høj grad den enkelte mod sådanne risici, som man ikke altid har mulighed for selv at tage hånd om på en systematisk måde. Den modsatte effekt er så, at den automatiske beskyttelse ved mindre private pensioner også kan mindske incitamentet til selv at spare op i private pensioner. Et eksempel på dette er ”free riding”, hvor personer, der ikke er omfattet af obligatoriske pensioner, vælger slet ikke at spare op, fordi de i høj grad bliver kompenseret for den manglende opsparing i private pensioner i form af højere offentlige pensioner.

Et andet forsikringselement i de offentlige pensioner og i livsvarige pensioner som ATP Livslang Pension er ift. levetiden. Danskerne lever længere og derfor skal pensionerne strækkes stadigt længere, og borgeren risikerer ganske enkelt at overleve sine ressourcer. Selvom den enkeltes private pension bliver lavere, vil den samlede indkomstnedgang ikke være helt så stor som nedgangen i private pensioner – se Figur 1.6.2. En del af levetidsrisikoen er dermed væltet over på staten, fordi samspillet som vist bevirker, at man får højere offentlige pensioner, når de private pensioner bliver mindre.

Figur 1.6.2 Ændring i sammensætningen af den årlige pensionsindkomst som konsekvens af forskellige udbetalingsperioder ved fastholdt pensionsalder og opsparing. Pensionsalder = 75 år i 2080

Note: Figuren viser, hvor meget pensionsudbetalingerne falder i værdi ved en længere forventet levetid. Figuren illustrerer ændringen i en typepersons pensionsudbetalinger ved forskellige antal år på pension. Antagelser bag typepersonen bygger på Forsikring & Pensions langsigtede samfundsforudsætninger for 2019. I beregningen antages det, at personen opfylder kravene for at kunne modtage ældrecheck og boligydelse, hvis den skattepligtige indkomst ikke forhindrer det.

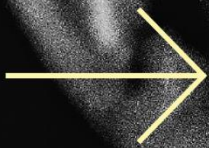
Kilde: ATP, 2019

Figur 1.6.2 kan også bruges til at illustrere forsikringsaspektet i de offentlige pensioner, når de private pensioner bliver mindre. Hvis udbetalingshorisonten af de private pensioner fordobles fra 10 til 20 år vil den årlige udbetaling fra private pensioner falde med knap 50 pct., men pensionistens samlede indkomst falder kun med 11 pct. på grund af højere pensionstillæg og boligydelse.

2.

Udbredelse
og indbetalinger

2. Udbredelse og indbetalinger

Pensionssystemet er blevet udvidet flere gange gennem tiden, så flere og flere er blevet dækket af private pensioner. De private pensionsordninger dækker hele pensionspyramiden og der er derfor markant forskel på både de enkelte ordningers formål og deres udbredelse i samfundet. Samlet set sikrer de obligatoriske pensionsordninger at langt størstedelen af de erhvervsaktive danskere sparer op til pension, men der på grund af beskatningsregler, borgernes alder og arbejdsmarkedstilknytning store forskelle i, hvor meget den enkelte dansker indbetaler både i et enkelt år og igennem livet. Selvom flere og flere vil få udbetalinger fra private pensioner, vil der også til den tid være stor spredning, og der vil stadig være mange der er fuldt afhængige af grundpensionen.

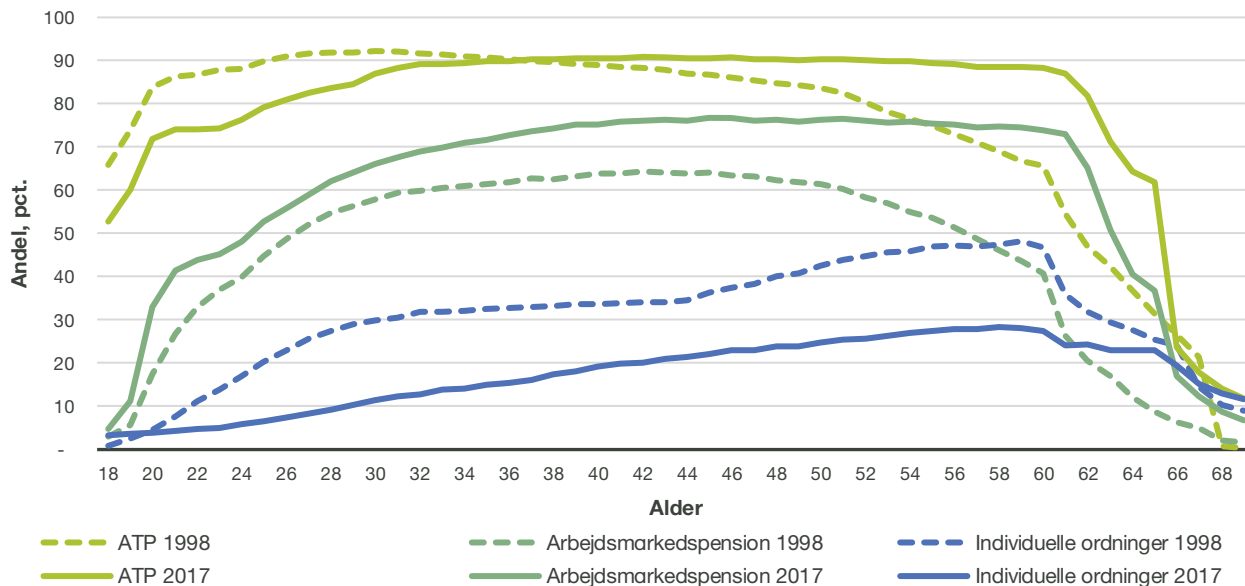
Dette kapitel undersøger i afsnit 2.1 udbredelsen af de opsparingsbaserede ordninger i pensionssystemet. I afsnit 2.2 gennemgås de påvirkninger som skiftende skatteregler har haft på pensionsindbetalingerne. Derefter ses der i afsnit 2.3 på den gruppe borgere, der kun indbetaler ganske lidt til pension. Endelig dykker afsnit 2.4 ned i forklaringerne på, at folk kan have svært ved at indbetale nok til deres pension.

2.1 Udbredelsen af ordningerne i pensionssystemet

En række lønmodtagergrupper har haft arbejdsmarkedspensioner i adskillige årtier. Store dele af arbejdsmarkedet stod dog i lang tid stadig uden pensionsordninger. Med Fælleserklæringen i 1987 blev andelen af lønmodtagere, der er omfattet af en arbejdsmarkedspension, udvidet kraftigt fra ca. 30 pct. til de omkring 85 pct., som er dækket i dag. Samtidig er bidragssatserne i de ”nye” arbejdsmarkedspensioner, der fulgte Fælleserklæringen, steget i perioden frem mod 2009. De samlede indbetalings vækst igennem de sidste årtier skyldes dermed primært udbredelsen af arbejdsmarkedspensionerne og de stigende bidragssatser.

Blandt dem, der ikke er omfattet af arbejdsmarkedsordningerne, er historien en lidt anden, idet der i dag er færre der indbetaler til pension end for 20 år siden. I 1998 indbetalte 95 pct. af alle 18-64-årige til en pensionsordning – dette tal var i 2017 faldet til 88 pct. Den primære årsag til faldet er, at den såkaldte SP-ordning, som eksisterede fra 1998 til 2003, blev suspenderet i 2004. SP-ordningen omfattede alle lønmodtagere, selvstændige og overførselsindkomstmodtagere og dækkede derfor en smule bredere end ATP-ordningen. SP-ordningen løftede derfor antallet af selvstændige og overførselsindkomstmodtagere, der indbetalte til pension. Andelen af selvstændige, der indbetalte til pension, blev derfor også mest påvirket, da SP-ordningen i 2004 blev suspenderet (og senere afskaffet), fordi selvstændige hverken er omfattet af ATP eller arbejdsmarkedspensioner. Andelen af selvstændige med en pensionsindbetaling faldt således fra 94 pct. i 1998 til 61 pct. i 2017. Overførselsindkomstmodtagere blev også påvirket fordi, SP-ordningen (modsat ATP-ordningen), som nævnt, også omfattede efterlønsmodtagere, førtidspensionister på den gamle ordning, personer med mindre end 9 timers arbejde om ugen samt personer med særligt lave overførsler. Andelen af overførselsmodtagere med en indbetaling faldt således fra 86 pct. til 67 pct. fra 1998 til 2017.

Figur 2.1.1 Andel, der indbetaler til ATP, arbejdsmarkedspensioner og individuelle ordninger i 1998 og 2017, opdelt på alder, pct.

Note: Figuren viser udviklingen i andelen, der har indbetalt til pension i hhv. 1998 og 2017 opdelt på alder. I opgørelsen af indbetalingerne indgår følgende pensioner: ATP Livslang Pension, arbejdsmarkedspensioner og individuelle pensioner.

Kilde: ATP's egne beregninger 2019 på data fra Danmarks Statistik.

Hvis man ser på hvilke dele af det danske pensionssystem, der bliver indbetalt til, er der sket væsentlige skift i løbet af de 20 år – se Figur 2.2.1. Der er færre unge og flere ældre der indbetaler til ATP, flere indbetaler til arbejdsmarkedspensioner på alle alderstrin, og langt færre indbetaler til en individuel ordning i 2017 end i 1998 (et fald fra 32 pct. til 18 pct.) på alle alderstrin.

Det store fald i andelen, der indbetaler til en individuel pensionsordning, hænger sammen med flere ting. For det første har udbredelsen af arbejdsmarkedspensionerne reduceret behovet for indbetalinger til en individuel ordning for dem, der nu er omfattet af en arbejdsmarkedspension. For det andet er indbetalingerne til individuelle ordninger historisk i højere grad foregået via kapitalpensioner og ratepensioner, og i takt med at skatteregler har begrænset mulighederne for at indbetale til disse ordninger, har nogle valgt at stoppe deres indbetalinger. For det tredje er andelen af selvstændige faldet kraftigt i perioden (fra 5,7 pct. til 4,1 pct.). Da selvstændige stort set kun indbetaler til individuelle ordninger fra den del af deres indkomst, der kommer fra deres virksomhed, så har det reduceret antallet, der indbetaler til en individuel ordning.

I samme periode er der også sket en lille stigning i andelen af de 18-64-årige, der indbetaler til ATP (fra 83 pct. til 85 pct.). Som man kan se ud af Figur 2.1.1, så er andelen faldet blandt de yngre (< 35 år), mens den er steget for resten. Faldet blandt de unge hænger i høj grad sammen med, at der er flere studerede i 2017 end i 1998, og studerende ikke er omfattet af ATP-ordningen. Studerende indbetaler – som alle andre – til ATP, hvis de arbejder mere end 9 timer om ugen.

Ser man på arbejdsmarkedspensionerne i Figur 2.1.1, kan man se at danskerne i 2017 begyndte at indbetale til arbejdsmarkedspensioner tidligere i livet end i 1998. Desuden indbetaler en noget større andel til en arbejdsmarkedspension i 2017 ift. 1998 – 65 pct. mod 51 pct.

Der er sket en stigning på alle alderstrin. En del af forklaringen på stigningen skyldes ændrede regler for, hvornår man er omfattet af en pensionsordning, idet aldersgrænsen og anciennitetskravet er sat ned, så flere personer omfattes tidligere i deres arbejdsforløb. En anden forklaring stammer fra ændringerne i tilbagetrækningen, idet efterlønnen i 1998 trak en stor del af de ældre ud af arbejdsmarkedet. De mellemliggende års reformer har haft til formål at fastholde de ældre på arbejdsmarkedet, og Figur 2.1.1 viser da også, at en langt større andel af de 50+-årige indbetaler til ATP og arbejdsmarkedspension. Indførelsen af den supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister (SUPP) i 2003 kan også have været medvirkende til, at de ældre i højere grad indbetaler til en arbejdsmarkedspension.

Fra 2020 indbetaler stort set alle overførselsindkomstmodtagere – dvs. også efterlønsmodtagere, førtidspensionister på den gamle ordning og personer med særligt lave overførsler - til den nye Obligatorisk Pensionsordning (OP). Med indførelsen af OP fra 2020 vil andelen, der bidrager til pension fremover forventes at stige en smule igen, men andelen vil ikke nå op på samme niveau, som da SP-ordningen var aktiv, fordi selvstændige ikke er omfattet af OP-ordningen, ligesom de var omfattet af SP-ordningen.

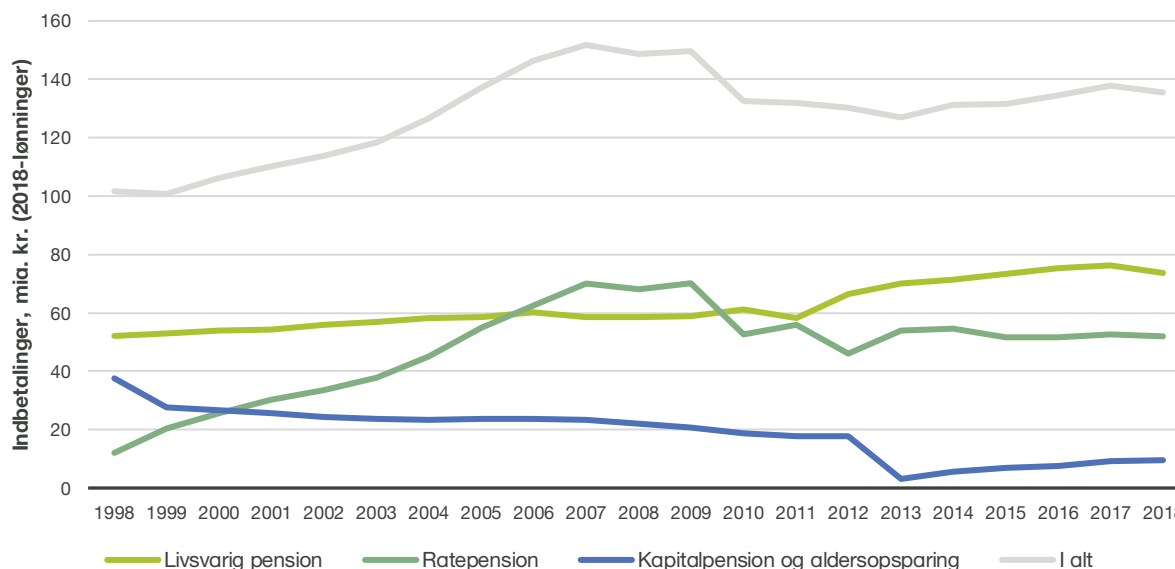
2.2 Skattereglernes påvirkning af pensionsindbetalingerne

Sammensætningen af indbetalingerne til pension har ændret sig markant gennem de sidste 20 år. En del af dette skyldes opbygningen af arbejdsmarkedspensionerne, men reformer af skatteregler og ordninger har i høj grad også styret, hvordan danskerne vælger at spare op til pension.

Den enkelte borger kan have forskellige ønsker til, hvordan pensionsopsparingen skal udbetales i pensionstilværelsen. Dels kan der være et ønske om fleksibilitet i forbrugsmuligheden, så der er en højere indkomst i den første del af pensionstilværelsen. Dels kan der være overvejelser ift. helbred; at man måske ikke forventer at leve så længe, som pensionsprognoserne antager, og derfor ønsker en kortere udbetalingsrække. Endelig kan der også være overvejelser om, at ratepension – modsat livrenter uden depotsikring – er "egne" penge og ikke tilfalder fællesskabet ved død, samtidig med at det er muligt at konvertere en ratepension til en livsvarig ydelse, inden udbetalingen igangsættes. Alle disse forhold trækker borgerens ønsker i retning af opsparing i ratepensioner i stedet for livsvarige pensioner. Til gengæld risikerer borgeren at løbe tør for pension ved at ønske en kortere udbetalingshorisont og i sidste ende skulle klare sig med et reduceret økonomisk råderum.

Fra politisk side har fokus til gengæld været på at få danskerne til at spare mere op i livslange pensioner – livrenter – og det er i høj grad lykkedes, men skiftet mod indbetalinger til livrenter har også betydet et mindre fald i de samlede pensionsindbetalinger – se Figur 2.2.1. Det politiske ønske om livsvarige pensioner hænger sammen med, at man ikke ønsker, at den enkelte pensionist løber tør for pension, før de dør. I det tilfælde skal de i stedet have udbetalt højere offentlige pensioner, hvilket udfordrer den langsigtede holdbarhed i pensionssystemet.

Figur 2.2.1 Udviklingen i indbetalingerne til pension opdelt på pensionstyper, 1998-2018, 2018-lønkroner

Note: Indbetalinger til ATP Livslang Pension er inkluderet i kategorien "Livsvarig pension". Indbetalingerne til livsvarig pension er ekskl. de beregnede indbetalinger for tjenestemandspension, der dermed ikke er med i figuren. Aldersopsparing og kapitalpension er bruttificeret, så de er sammenlignelige med de fradragsberettigede opsparinger. For at trække den overordnede lønudvikling ud af figuren er beløbene korrigeret med lønudviklingen i industrien. Tallene for 2018 er foreløbige.

Kilde: Forsikring & Pension, Danmarks Statistik og ATP, 2019

Siden 1999 har der været en række ændringer for opsparing og skatteregler i kapitalpensioner og ratepensioner, der primært har været drevet af ønsket om en højere grad af opsparing i livrenter.

Ændringerne i kapitalpension og aldersopsparing siden 1999 har haft markant betydning for indbetalingerne, der faldt fra 26,2 mia. kr. i 1999 (2018-lønkroner) til 17 mia. kr. i 2012 (2018-lønkroner). I 2013, hvor aldersopsparingen erstattede kapitalpensionen, blev der kun indbetalt 2,7 mia. kr. I første omgang har borgerne således valgt at takke nej til den nye aldersopsparing, og skønt indbetalingerne er stigende og nåede 9,5 mia. kr. i 2018, er der stadig et godt stykke op til det tidligere høje niveau fra indbetalingerne til kapitalpension.

Indførelsen af loftet over indbetalingerne til ratepension i 2010 havde en markant effekt. De samlede indbetalinger faldt med 10 pct. (17 mia. 2018-lønkroner), men vedrørte stort set kun indbetalingerne til ratepension, der faldt med 16,6 mia. kr. Samtidig steg indbetalingerne til livrenter kun med 1,9 mia. kr. De mange milliarder pensionskroner, der således forsvandt ud af systemet, stammede stort set udelukkende fra borgere, der havde meget store indbetalinger til ratepension. Dermed kunne det tænkes, at disse store indbetalinger mere havde karakter af skattemæssig optimering end traditionel pensionsopsparing.

Sænkelsen af loftet over indbetalingerne til ratepension i 2012 påvirkede mange flere borgere end reguleringen i 2010, da reguleringen denne gang i højere grad også ramte borgere med mellemindkomster. Den enkelte borger kan dog kun i begrænset omfang træffe individuelle beslutninger om indbetaling til pension, da de som regel er omfattet af en overenskomst, som fastsætter pensionsindbetalingerne og sammensætningen af

disse. Derfor blev faldet i indbetalingerne ganske begrænset, da langt størstedelen af faldet i ratepensionsindbetalinger blev kanaliseret over i livrenter. Billedet ændrer sig dog, hvis man kigger på de selvstændige. Da de selvstændige i 2015 blev omfattet af loftet over ratepensionsindbetalingerne⁵, faldt indbetalingerne til denne pensionstype endnu en gang med omkring 3 mia. kr. svarende til lidt over 5 pct. af de årlige indbetalinger til ratepension.

I 1999 indbetalte næsten alle selvstændige til pension, da de også var omfattet af SP-ordningen. Efter den ophørte faldt andelen af selvstændige med pensionsindbetalinger markant, og i 2017 var det kun 61 pct. af de selvstændige, der indbetalte til en pensionsordning. Nedlukningen af SP-ordningen ændrede ikke på andelen af lønmodtagere og overførselsindkomstmodtagere, der indbetaler til pension, fordi de er omfattet af ATP Livslang Pension, og overførselsindkomstmodtagerne også er omfattet af den nye OP-ordning fra 2020.

2.3 Dem der indbetaler meget lidt til pension – restgruppen i pensionssystemet

Selvom rigtig mange danskere i dag er dækket af en eller flere pensionsordninger, er der imidlertid stadig omkring en tredjedel af danskere i aldersgruppen 30-59 år, der sparer så lidt op til pension, at de som pensionister vil kunne modtage en lang række supplerende sociale ydelser. Denne gruppe kaldes restgruppen, og defineres her som dem, der kan forvente at blive afhængige af supplerende sociale ydelser og samtidig modtager det fulde folkepensionstillæg, fordi de sparer relativt lidt op til pension⁶.

Restgruppens størrelse er central, da den udtrykker, hvor stor en byrde der lægges på pensionssystemet og særligt de socialpolitiske virkemidler. Jo større restgruppe, des flere vil i betydelig grad være afhængige af de skattefinansierede ydelser – herunder særligt målrettede sociale ydelser – i alderdommen. Omvendt – jo mindre restgruppe, des flere har supplerende egen pensionsopsparing og vil være mindre afhængige af offentlige ydelser i alderdommen.

Mellem 25 og 30 pct. sparer så lidt op, at de kan forvente at ende i restgruppen som pensionist

Hvis man ser på de nuværende indbetalinger til pension, defineres restgruppen som dem, der indbetaler mindre end ca. 25.500 kr. (inkl. ATP-bidrag) om året til pension⁷. Denne absolutte grænse er valgt ud fra, at folk, der sparer mere op om året, vil kunne forvente at få en privat livslang pensionsudbetaling, der gør dem uafhængig af supplerende sociale ydelser som pensionist. En alternativ måde at definere restgruppen på kunne være ved at kigge på en minimumsopsparingsprocent. Et sådant relativt mål tager højde for den enkeltes indkomstniveau. Velfærdskommissionen (2006), DØRS (2008) og V-regeringen i 2016 har alle

⁵ Frem til 2015 kunne selvstændige indsætte 30 pct. af overskuddet før renter mv. på en ratepension.

⁶ At man tilhører restgruppen, er ikke det samme som, at man er en fattig pensionist.

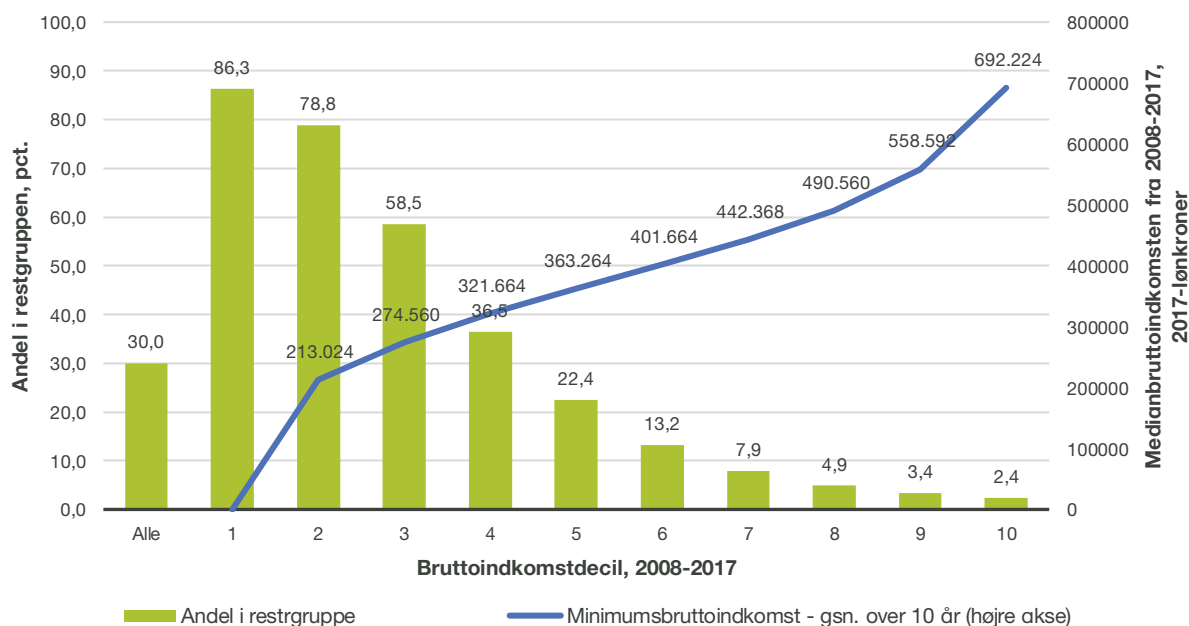
⁷ Beløbet er opgjort i 2017-lønkroner, da 2017 er det nyeste register år der indgår i analysen. Fremskrevet til 2020-lønkroner svarer det til 27.417 kr.

foreslået et minimumsniveau på 6 pct. De 6 pct. giver i en restgruppe, der er på nogenlunde samme niveau som indbetalingsgrænsen på de knap 25.500 kr.

Blandt de 30-59-årige i 2017 indbetalte omkring 30 pct. så lidt til pension fra 2008-2017, at de kan forvente at ende i restgruppen som pensionist. Lønmodtagerne udgør den største andel af restgruppen, hvilket hænger sammen med, at de også udgør langt den største andel af befolkningen blandt 30-59-årige af de fire grupper, men ift. deres andel af befolkningen er de underrepræsenteret. De selvstændige, overførselsindkomstmodtagere og øvrige personer er derimod overrepræsenterede i gruppen af personer, der indbetaler mindre end 25.500 kr. årligt.

Indbetalingerne til pension bør også ses i sammenhæng med den indkomst, den enkelte har. Derfor viser Figur 2.3.1 restgruppen opdelt efter størrelsen af bruttoindkomsten i perioden 2008-2017, og det ses, at der er en klar sammenhæng mellem andelen, der indbetalte mindre end 25.500 kr. årligt, og bruttoindkomsten i perioden. I decil 1 indbetalte næsten alle personer mindre end kravet, mens andelen falder til 2-3 pct. i decil 9 og 10. Omvendt stiger minimumsbruttoindkomsten fra ca. 213.000 kr. i decil 2 til ca. 692.000 kr. i decil 10.

Figur 2.3.1 Andel 30-59-årige med indbetalinger mindre end 25.500 kr. årligt, samt minimumbruttoindkomsten om året i bruttoindkomstdecilet for perioden 2008-2017, vægtet med befolkningssammensætning i 2060 og korrigeret for parstatus

Noter: Beregningerne er foretaget på et panel af de 30-59-årige i 2017 for perioden 2008-2017. For at være med i panelet skal personen være med i alle ti år. Data for 2008-2017 er vægtet med befolkningssammensætningen i 2060 på uddannelse, herkomst og selvstændig virksomhed. Studerende er inkluderet i panelet. For at en person i parforhold skal tilhøre restgruppen, skal parret i gennemsnit indbetale mindre end 25.500 kr. årligt til pension. Alle beløb er i 2017-lønkrone.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

Restgruppen er i denne analyse karakteriseret ved, at de gennem arbejdslivet sparer så lidt op, at de som pensionist kan få det fulde pensionstillæg og potentielt også de supplerende offentlige ydelser såsom ældrecheck, varmetillæg og boligydelse. Ydelser, der skal finansieres af alle via skatterne. Når man kigger på restgruppen, er der som vist mange der i gennemsnit har haft en pæn gennemsnitsindkomst over den 10-årige periode år – og derfor kunne karakteriseres som free-ridere.

For at det giver mening at tale om free-riding, skal de grupper, der ikke sparer op til deres egen pension, have en rimelig indkomst, som de kan spare op fra. En måde at vurdere, hvorvidt de forskellige indkomstgrupper har en indkomst, der er stor nok til at de kan indbetale til en pensionsordning, er ved at se på, hvor mange lønmodtagere, der allerede indbetalte, hvad der svarer til de laveste arbejdsmarkedspensionssatser på omkring 8 pct. Den årlige mindsteløn på industriens område er i dag på ca. 230.000 kr., hvilket er lidt over højeste dagpengesats. Blandt lønmodtagerne med indkomster over 230.000 kr., er det 86 pct. der indbetalte 8 pct. eller mere til pension i gennemsnit over de 10 år. Ses der alene på lønmodtagerne med de allerlaveste indkomster – fra mindstelønnen på 230.000 kr. til grænsen for 2. decil på 274.560 kr. – så var det stadig 58 pct., der indbetalte 8 pct. eller mere til pension. Beregningerne viser dermed, at langt de fleste personer, der tjente mere end minimumslønnen, allerede selv sparer op til deres pension og dermed er med til at medfinansiere de højere offentlige pensioner (via skatterne) for dem, der ikke selv sparer op – free-riderne.

Det valgte indbetalingskriterie på 25.500kr. er et absolut indbetalingskriterieberegnet som et gennemsnit for den tiårig periode. Et andet muligt kriterie baserer sig, som nævnt tidligere, på en indbetaling på minimum 6 pct. af bruttoindkomsten i samme periode. Finansministeriet anvender dette kriterie udover den absolutte grænse i deres fremskrivningsrapport⁸ fra 2017. Ligeledes har både Velfærdskommissionen og DØRS foreslået et minimumsniveau for opsparing til pension på 6 pct. af bruttoindkomsten, sådan at alle sparer op til deres egen pension⁹. Minimumsgrænsen på 6 pct. kaldes et relativt kriterie, fordi personer, der sparer ret forskellige kronebeløb op til pension, alligevel begge kan ende i restgruppen ud fra denne definition, fordi deres indkomster er forskellige.

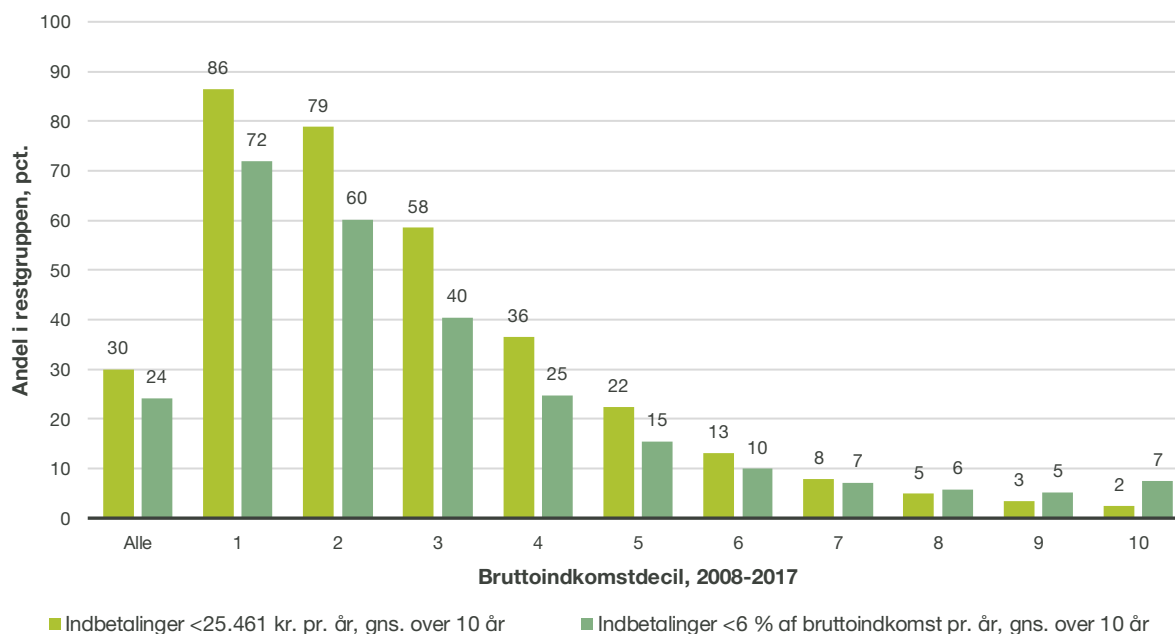
Figur 2.3.2 viser forskellen mellem de to opgørelsesmetoder – det absolutte indbetalingskriterie på knap 25.500 kr. og det relative kriterie på 6 pct. af bruttoindkomsten – fordelt på bruttoindkomstdeciler. En restgruppedefinition på 6 pct. af bruttoindkomsten over ti år ville i forhold til et indbetalingskrav på minimum 25.500 kr. medføre, at restgruppen samlet set reduceres fra ca. 30 pct. til ca. 24 pct. Reduktionen skyldes, at 6-procentkriteriet placerer langt færre personer fra decil 1-4 i restgruppen, fordi 6 pct. af bruttoindkomsterne i de laveste deciler er mindre end 25.500 kr. Til gengæld havner lidt flere i restgruppen i decil 8-10, når 6-procentkriteriet anvendes. Det kan derfor også være vigtigt at sammenholde kriterierne med indkomsterne i decilerne. Medianbruttoindkomsten i decil 2 er højere end industriens mindsteløn, så det faktum at der er en del i decil 2, 3 og 4, der alligevel ikke formår at spare 6 pct. af deres bruttoindkomst op til pension, handler ikke kun om, at disse personer har en lav indkomst, men i højere grad om, at de ikke er

⁸ Finansministeriet (2017): "Det danske pensionssystem nu og i fremtiden". Rapporten er tilgængelig her: <https://www.fm.dk/oekonomi-og-tal/oekonomisk-analyse/2017/det-danske-pensionssystem-nu-og-i-fremtiden> . I deres rapport ser de på indbetalinger over en 5 årig periode.

⁹ Denne målsætning er i nogen grad opfyldt for overførselsindkomstmodtagere, da de indbetaler obligatorisk til ATP og OP og også i nogle tilfælde SUPP.

dækket af obligatoriske pensionsordninger udover ATP Livslang Pension.

Figur 2.3.2 Andel 30-59-årige i 2017 med indbetalinger mindre end 25.500 kr. eller mindre end 6 pct. af bruttoindkomsten, opgjort for bruttoindkomstdeciler for perioden 2008-2017, vægtet med befolkningssammensætningen i 2060 og korrigeret for parstatus

Note: Beregningerne er foretaget på et panel af de 30-59-årige i 2017 for perioden 2008-2017. For at være med i panelet skal personen være med i alle ti år. Data for 2008-2017 er vægtet med befolkningssammensætningen for 2060 på uddannelse, herkomst og selvstændig virksomhed. Studerende er inkluderet i panelet. For at en person i parforhold skal tilhøre restgruppen, skal parret i gennemsnit indbetale mindre end 25.500 kr. årligt til pension eller mindre end 6 pct. af parrets bruttoindkomst.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

2.4 Pension er et spørgsmål om forbrug nu eller senere

Selvom pension – og dermed opsparing til pension – kan virke fjernt for mange, er det vigtigt at komme i gang tidligt med at spare op, for 'den første krone er altid den vigtigste'. Jo tidligere, man sparer op, jo større bliver effekten af renters-rente, og man øger dermed sine forbrugsmuligheder i fremtiden markant ved at komme tidligt i gang med pensionsopsparingen. Lige meget om man sparer op via obligatoriske arbejdsmarkedspensioner eller ved at nedbringe gæld, så er pointen den samme, nemlig at man holder igen med forbruget nu. Det kommer en til gode senere, hvor ens økonomiske vilkår vil være tilsvarende bedre, end de ellers havde været. For dem der sigter efter at have så høje forbrugsmuligheder her og nu, kan det blive dyrt senere hen.

Fire forklaringer på, at folk ikke sparer nok op til pension

Hvis der ikke var tvungne pensionsordninger for størstedelen af danskerne, ville de fleste opleve en markant indkomstnedgang, når de gik på pension. Det er nemlig de færreste, der ville spare så meget op, at de kunne opnå en fornuftig dækningsgrad (70-80 pct.) efter pensionering, hvis de selv kunne bestemme, hvor meget de skulle spare op til pension.

Overordnet set kan man tale om fire hovedforklaringer på, at folk sparer for lidt op til pension: budgetbegrænsninger, anden opsparing, inerti og tabsaversion.

1 Begrænset indkomst: Nogle danskere har så begrænset en indkomst, at det er svært at lægge særlig meget til side til pension indenfor deres budget. En person med minimumsløn, der har et pensionsbidrag på 12 pct., har svært ved at spare mere op, selvom indbetalingerne nominelt måske er begrænsede. Et andet eksempel er kontanthjælpsmodtagere, der med en årlig indkomst på maksimalt 130.000 kr. nærmest ikke har mulighed for at spare op. Overførselsindkomstsmodtagere får derfor også en del hjælp fra staten netop til pensionsopsparing, idet staten fx betaler 2/3 af ATP-bidraget for denne gruppe. Derudover bidrager staten også med pensionsindbetaling i forbindelse med Arbejdsmarkedspension for førtidspensionister (SUPP) samt i den kommende Obligatorisk Pensionsopsparing (OP), der træder i kraft i 2020.

2 Anden opsparing: En anden forklaring på manglende pensionsopsparing er, at nogle hellere vil spare op på anden vis. Opsparingen er der altså, bare ikke i pensionssystemet. En hurtigere nedbetaling af gæld – fx i fast ejendom – eller investering i obligationer eller aktier er nogle klassiske alternativer til at spare op til pensionen.

De sidste to forklaringer er i højere grad forankret i den menneskelige psyke.

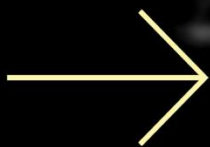
3 Interti: Når man taler om inerti i forhold til opsparing, betyder det ganske enkelt, at man simpelthen bare ikke lige får det gjort. Uanset om det handler om pensionsopsparing eller noget andet tilsvarende komplekst, er tendensen, at man bliver ved med at udsætte det. Man glemmer eller udskyder at få handlet, også selvom man faktisk umiddelbart synes, at det er en god ide.

4 Tabsaversion: Den anden psykologiske mekanisme – tabsaversion – går ud på, at mennesker har en indbygget modstand mod at tabe. En frivillig opsparing til pension er rationelt set ikke et tab, men problemet er, at den føles som et tab. Den enkelte person "taber" pengene til forbrug her og nu, og udsigten til at få dem igen om en årrække kan ikke omsættes til noget håndgribeligt for personen. Derfor kan "tabet" ved at gå ned i forbrug her og nu slet ikke opvejes af et potentielt større forbrug senere i livet.

3.

Levetid og
tilbagebetaling

3. Levetid og tilbagetrækning

Danskerne lever længere og får flere år som ældre pensionister. Siden 1950 er middellevetiden – den gennemsnitlige levetid – i Danmark steget markant for både mænd og kvinder. Fra 1950 til 2019 steg en nyfødt piges levetid fra 72,6 år til 83,2 år – en stigning på 10,6 år eller 14,6 pct. – mens en nyfødt drengs middellevetid i samme periode steg fra 69,8 år til 79,3 år – 9,5 år eller 13,6 pct. Den markant højere levetid har medført, at danskerne ville kunne forvente at være mange flere år på pension end tidligere generationer, hvis ikke tilbagetrækningsalderen sættes op. Det har betydning for, hvor mange milliarder statskassen hvert år skal udbetale til folkepension. I løbet af de sidste par årtier er den årlige udbetaling steget med 22 mia. kr. om året alene på grund af danskernes længere levetid. Dette har ført til, at staten har hævet tilbagetrækningsalderen for at kunne modstå udgiftspresset.

Dette kapitel giver overblikket over udviklingen i levetiden og danskernes tilbagetrækningsadfærd. Afsnit 3.1 på danskernes forskellige muligheder for at trække sig både tidligt og sent tilbage fra arbejdsmarkedet. Afsnit 3.2 ser på hvordan danskernes tilbagetrækning har forandret sig i løbet af de seneste ti år i kølvandet på de omfattende tilbagetrækningsreformer. Endelig ser afsnit 3.3 nærmere på udfordringen ved den stigende levetid og løsningen med den stigende pensionsalder.

3.1 De væsentligste tilbagetrækningsreformer gennem tiden

Danskerne har gennem tiden har flere forskellige tilbagetrækningsruter fra arbejdsmarkedet. De seneste 20 år har budt på flere reformer, der markant har reduceret mulighederne for tidlig tilbagetrækning via fx efterløn og førtidspension.

Førtidspension og fleksjob

Førtidspension er reelt en social sikringsordning, men kan alligevel betragtes som en slags tilbagetrækningsordning, fordi ydelsen i høj grad tildeles personer i 50'erne og 60'erne, som enten er fysisk eller psykisk nedslidte. Førtidspension tilkendes personer med varigt nedsat arbejdsevne i en sådan grad, at de ikke kan forsørge sig selv ved eget arbejde.

Fleksjob, som blev indført i 1998, er et arbejdsmarkedspolitisk initiativ målrettet til borgere, der ikke kan opnå eller fastholde beskæftigelse på normale vilkår på arbejdsmarkedet grundet en væsentlig og varigt nedsat arbejdsevne. Fleksjob kan også tilbydes personer med meget begrænset arbejdsevne, hvis der er mulighed for, at arbejdsevnen kan udvikles indenfor en rimelig periode¹⁰. Formålet med ordningen er at sikre tilknytningen til arbejdsmarkedet for så mange personer som muligt og samtidig begrænse tilgangen til førtidspension. Man kan være ansat i fleksjob indtil folkepensionsalderen.

I 2004 svarede førtidspensionisterne til omkring 260.000 fuldtidspersoner. Fleksjobordningen oplevede en stor tilgang fra starten og rundede i 2009 50.000 fuldtidspersoner, dog uden at man observerede en

¹⁰ Der er ikke fastlagt et bestemt antal timer for, hvornår man kan få bevilliget et fleksjob. Det vil sige, at arbejdsevnen ikke alene skal vurderes på grundlag af antallet af arbejdstimer, som borgeren kan klare, men også i forhold til effektiviteten i de præsterede timer.

tilsvarende nedgang i antallet af førtidspensionister. Den manglende nedadgående effekt på antallet af førtidspensionister fik den daværende SR-regering til at reformere førtidspension og fleksjob i 2013. Adgangen til førtidspension blev begrænset, mens fleksjobordningen blev udvidet til også at omfatte fleksjob med ganske få timer. Udvidelsen af fleksjobordningen har betydet, at antallet af personer i ordningen er fortsat med at stige, og i 2018 nåede ordningen 73.700 fuldtidspersoner. Siden reformen i 2013 er antallet af førtidspensionister samtidig faldet markant og udgjorde i 2018 205.000 fuldtidspersoner, hvilket tyder på, at fleksjobordningen nu i højere grad udfylder den rolle, den var tiltænkt i starten.

Førtidspensionen er finansieret på de løbende kommunale budgetter, og i 2018 var udgiften til førtidspension på omkring 40 mia. kr.¹¹. Bopælskommunen afholder udgiften til førtidspension, dog med 30 pct. refusion fra staten. Udgiften til fleksjobordningen kommer dermed fra kommunernes tilskud via fleksløntilskuddet. I 2017 svarende dette til 9,6 mia. kr.

Efterløn

Efterlønnen blev indført i 1979 for at gøre plads til de unge på arbejdsmarkedet samt for at give nedslidte borgere en mulighed for at gå tidligt på pension.

Efterlønsordningen var en stor succes fra starten, og ved udgangen af 1979 var der næsten 50.000 personer, der havde valgt at gå på efterløn. Frem mod 2004 steg antallet af personer på efterløn til det højeste niveau omkring på 220.000 personer¹².

Der har været flere reformer af hele eller dele af efterlønsområdet i 1992, 1999, 2006 og 2011 – og de fleste har haft fokus på at dæmpe tilgangen til ordningen. Nogle af reformerne har haft den ønskede effekt og antallet af personer på efterløn er reduceret kraftigt. I 2018 var blot ca. 75.000 personer på efterløn. Samtidig er antallet af bidragsbetalende medlemmer også reduceret kraftigt. I september 2000 indbetalte 1,5 mio. personer til efterlønnen, mens det tilsvarende tal i september 2018 var ca. 378.000 personer. Blandt andet skete der et stort fald fra 2011 til 2012, hvor det i forbindelse med tilbagetrækningsreformen i 2012 var muligt at få sit efterlønsbidrag udbetalt skattefrit. Dette førte til, at antallet af personer, der indbetalte efterlønsbidrag, faldt med ca. 509.000 personer, svarende til knap 48 pct.¹³

Efterlønnen er finansieret delvist af medlemmernes egne bidrag, der i 2019 var hhv. 508 kr. pr. måned for fuldtidsforsikrede og 338 kr. pr. måned for deltidsforsikrede. De offentlige udgifter til efterlønnen er faldet fra 24,6 mia. kr. i 2004 til 9,2 mia. kr. i 2018.

Overgangsydelse

Overgangsydelsesordningen blev indført i 1992 for at skabe en større grad af differentiering med hensyn til aldersgrænser og overgang til efterløn. Reelt var ordningen en permanent offentlig forsørgelse til

¹¹ Antal personer, gennemsnitligt forløb og udgifter fra Jobindsats, der indsamler data fra KMD's register for sociale personer: <https://www.jobindsats.dk/jobindsats/db/DatabankViewer/ChooseMeasure?BenefitGroupId=Y10>

¹² Antal personer og offentlige udgifter til efterløn fra Jobindsats, der indsamler og præsenterer data fra Registeret for arbejdsmarkedsstatistik (RAM): <https://www.jobindsats.dk/jobindsats/db/DatabankViewer/ChooseMeasure?BenefitGroupId=Y28>

¹³ Antal personer, der betaler efterlønsbidrag fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekrutterings (STAR) statistikker om emnet: <https://star.dk/viden-og-tal/statistik/statistik-om-efterloen/>

langtidsledige, indtil de var berettigede til efterløn. Ydelsen var i begyndelsen målrettet de 55-59-årige langtidsledige som med overgangsydelsen fik ret til efterløn, når dagpengereetten ophørte. Personer på overgangsydelse kunne maksimalt blive på ordningen, indtil de overgik til efterløn som 60-årige. Ordningen blev udvidet i 1994 til også at omfatte de 50-54-årige, hvilket gjorde, at der potentielt var mulighed for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet allerede som 50-årig. Overgangsydelsesordningen blev afskaffet i starten af 1996 og var endelig udfaset i 2007, men var inden da kraftigt medvirkende til faldet i ledigheden i perioden 1994 til 1997, da personer på overgangsydelse og efterløn ikke blev (eller bliver) registreret i arbejdsløshedsstatistikken.

Folkepension

Folkepensionen er som udgangspunkt en ydelse til alle danske statsborgere over folkepensionsalderen, der opfylder kravene om bopælsår fra det fyldte 15. år¹⁴. Hvis man ikke opfylder kravet for bopælsår i optjeningsperioden, kan man stadig have ret til en del af folkepensionen. Denne del kaldes brøkpension, idet den beregnes som en brøk på baggrund af den tid, man har boet i Danmark i optjeningsperioden, i forhold til kravet for det fulde grundbeløb.

Der blev udbetalt godt 121 mia. kr. i folkepension i 2017 til ca. 1,05 mio. folkepensionister¹⁵. Heraf udgjorde grundbeløbet 75 mia. kr., pensionstillægget 42 mia. kr. og ældrechecken knap 4 mia. kr.

Folkepensionsalderen er blevet ændret flere gange i historien, men nogle af de vigtigste ændringer er sænkningen af folkepensionsalderen fra 67 til 65 i 2004 for personer født efter 1. juli 1939 og koblingen af folkepensionsalderen til levetidsforbedringerne, som blev vedtaget i forbindelse med Velfærdsforliget i 2006 og fremrykket med Tilbageføringsreformen i 2011.

Seniorpension

Seniorpension erstattede seniorførtidspension per 1. januar 2020. Kravene for at få tilkendt seniorpension er lempeligere, og dermed får flere mulighed for at trække sig tilbage. Ordningen er målrettet borgere, der på grund af nedslidning har brug for at kunne gå på pension tidligere end andre.

Seniorpension kan tilkendes borgere, der har seks år eller mindre til folkepensionsalderen, har haft en langvarig tilknytning til arbejdsmarkedet og højst kan arbejde 15 timer om ugen – vurderet i forhold til deres seneste job.

Personer, der tilkendes seniorpension, modtager en ydelse, der svarer til satsen for førtidspension frem til folkepensionsalderen.

¹⁴ Kravet i dag er at have boet i Danmark mindst 3 år fra det fyldte 15. år til folkepensionsalderen, For at opnå fuld folkepension skal man have boet i 40 år i Danmark. Reglerne er ændret som følge af den stigende folkepensionsalder, og for personer, der når folkepensionsalderen 1. juli 2025 eller senere, er kravet, at man skal have boet svarende til 9/10 af perioden fra det fyldte 15. år til folkepensionsalderen i Danmark.

¹⁵ Defineret som personer på 66 år og ældre, der modtager en udbetaling fra folkepensionens grundbeløb.

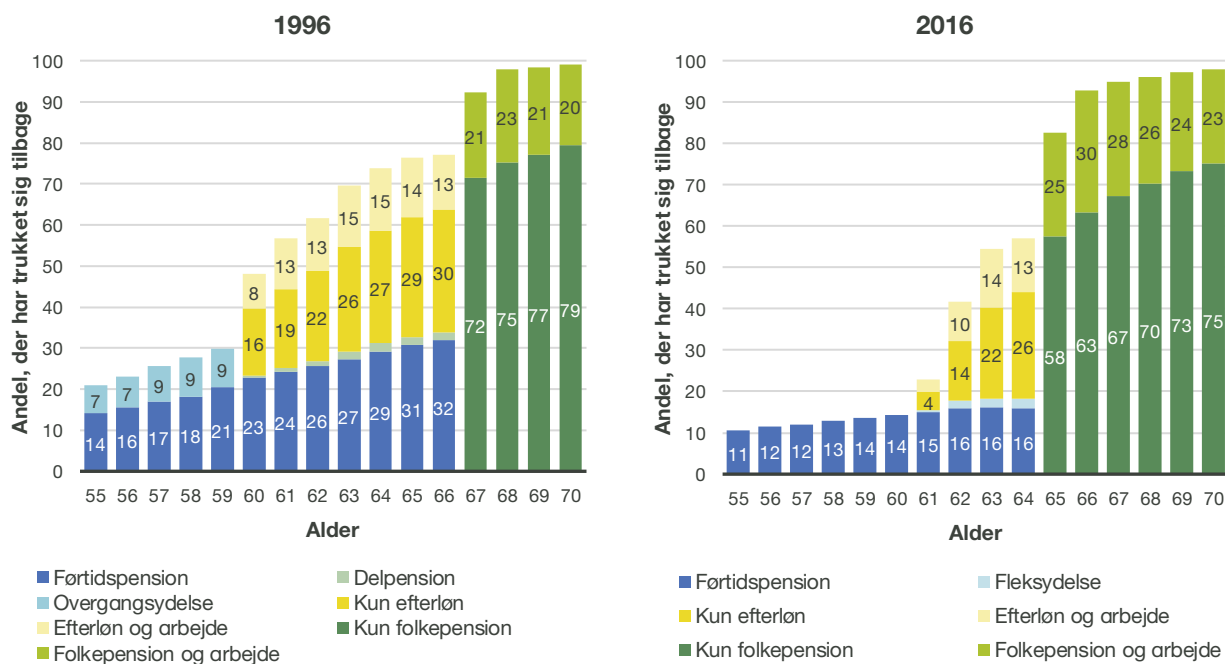
3.2 Den historiske udvikling i tilbagetrækningen

De sidste 20 års reformer har overordnet alle haft det formål at øge incitamentet til at udskyde tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet.

Reformerne på tilbagetrækningsområdet har i høj grad påvirket danskernes adfærd i slutningen af deres arbejdsliv – se Figur 3.2.1. I 1996 var det mere end halvdelen – 57 pct. – af de 61-årige danskere, der modtog førtidspension, efterløn eller delpension. I 2016 var andelen mere end halveret til 23 pct.

Hvis man ser på tilbagetrækningsmønstret for danskerne året inden, de når folkepensionsalderen, er der også sket et markant fald. I 1996 var det 76 pct., der havde forladt arbejdsmarkedet, og mere end hver tredje af disse var på førtidspension. I 2016 var andelen, der havde forladt arbejdsmarkedet året før folkepensionsalderen, faldet til 57 pct. I mellemtiden var folkepensionsalderen blevet sænket fra 67 til 65 år. Faldet skyldes især, at der var væsentligt færre, der modtog førtidspension i 2016 end i 1996, men andelen, som var gået på efterløn, var også faldet i de mellemliggende år, særligt i de første år, hvor det er muligt at gå på efterløn.

Figur 3.2.1 Andele af de 55-70-årige, der havde trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet i hhv. 1996 og 2016

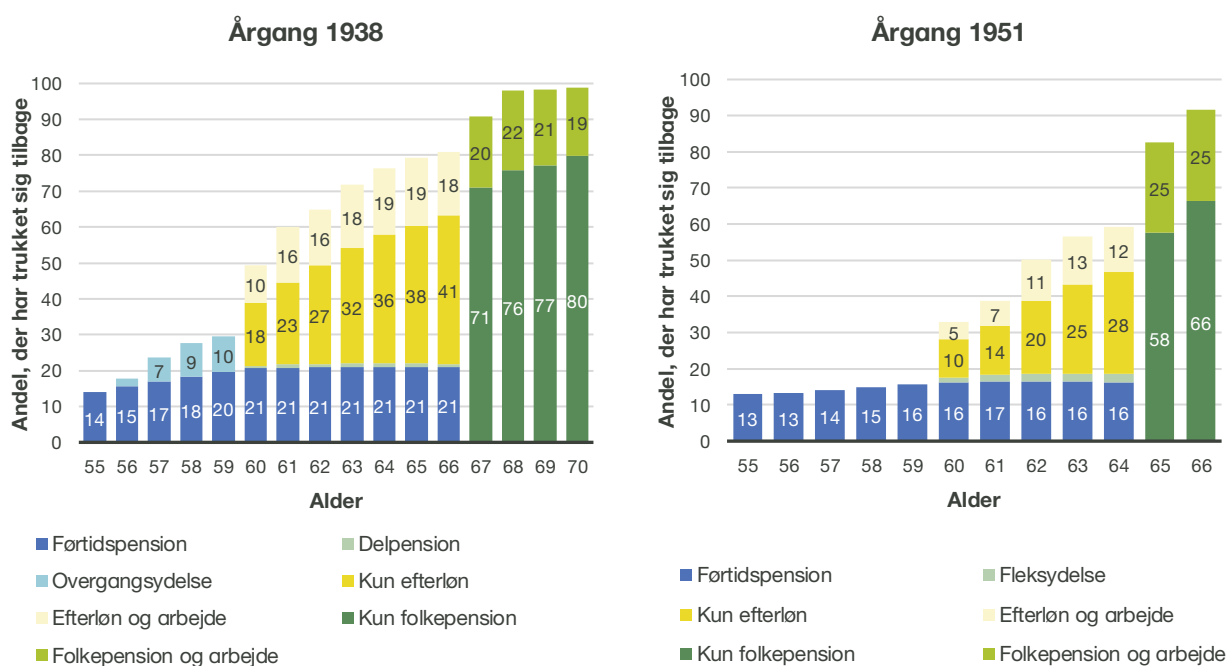

Note: Andelen, der arbejder ved siden af, at de modtager efterløn og folkepension, er i overgangsåret betinget på en positiv erhvervsindkomst året efter (for at udelukke sammenblanding med erhvervsindkomst tjent før tilbagetrækning). I øvrige år er betingelsen en positiv erhvervsindkomst i samme år.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

Personer på forskellige alderstrin vil have oplevet forskellige tilbagetrækningsregler, fordi reglerne oftest knytter sig til, hvilken fødselsårgang man tilhører. Figur 3.2.2 viser derfor tilbagetrækningen på alderstrin for forskellige fødselsårge, hvilket giver et bedre overblik over sammenhængen mellem reformerne og tilbagetrækningen.

Figur 3.2.2 Andel, der havde trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet efter 55-årsalderen i fødselsårgangene 1938 og 1951

Note: Andelen, der arbejder ved siden af, at de modtager efterløn og folkepension, er i overgangsåret betinget på en positiv erhvervsindkomst året efter (for at udelukke sammenblanding med erhvervsindkomst tjent før tilbagetrækning). I øvrige år er betingelsen en positiv erhvervsindkomst i samme år.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

De personer, der blev født i 1938, har haft gode muligheder for tidlig tilbagetrækning både med efterløn og overgangsydelse. Årgang 1938 havde mulighed for at gå på efterløn fra 1998 som 60-årige i syv år med høj sats og uden modregning af de private pensioner – det var den sidste årgang inden efterlønsreformen af 1999 slog igennem. Det er også tydeligt af Figur 3.2.2, at rigtigt mange fra årgangen benyttede sig af muligheden for tidlig tilbagetrækning. Da årgang 1938 således var et år fra folkepensionsalderen, havde 80 pct. af årgangen allerede forladt arbejdsmarkedet helt eller delvist via førtidspension og efterløn. Omkring 18 pct. af årgangen havde stadig kontakt til arbejdsmarkedet, idet de arbejdede ved siden af efterlønnen, men der var på dette tidspunkt en grænse på 200 timers arbejde ved siden af efterlønnen.

Den 13 år yngre årgang – fødselsårgang 1951 – har oplevet væsentligt større begrænsninger i deres muligheder for tidlig tilbagetrækning, i og med at efterlønsreformen fra 1999 havde forstærket det økonomiske incitament til at vente med at trække sig tilbage. Efterlønsperioden var desuden reduceret til fem år, fordi

folkepensionsalderen blev sænket fra 67 til 65 år. Derudover var adgangen til førtidspension i mellemtiden også blevet strammet, så der både var færre på førtidspension og på efterløn i de fem år op mod folkepensionsalderen, der dog også var blevet sænket til 65 år for årgang 1951.

Effekterne af reformerne på særligt førtidspensions- og efterlønsområdet er tydeligvis begyndt at slå igennem, idet en markant lavere andel af årgang 1951 modtog disse ydelser. Figur 3.2.2 viser således, at andelen af de 60-årige, der havde trukket sig fra arbejdsmarkedet, var faldet fra 49 pct. i årgang 1938 til 33 pct. i årgang 1951. På længere sigt må det også forventes, at billedet er betydeligt anderledes, idet efterlønsordningen fx ikke længere vil være en bredt tilgængelig tilbagetrækningsmulighed. Målt på den aktuelle tilslutning blandt de nuværende 40-årige vil det være meget få, der på sigt overhovedet vil have mulighed for at gå på efterløn. I 2006 betalte mere end halvdelen af de 40-årige efterlønsbidrag, mens det i 2016 var mindre end en ud af ti af de 40-årige, der gjorde det samme. Der er således en stigende gruppe af yngre borgere, der frivilligt fravælger efterlønsordningen. Den samme udvikling kan i nogen grad ses blandt de 60-årige, hvor andelen med indbetalinger til efterlønsordningen toppede i 2007. Her indbetalte 68 pct. af de 60-årige til efterlønsordningen. Siden er tilslutningen faldet langsomt, og efter 2011 tog udviklingen lidt mere fart, så der i 2017 blot var 51 pct. af de 60-årige, der indbetalte til efterløn og dermed må formodes at have ret til efterløn. Med udviklingen i tilslutningen blandt de yngre borgere vil andelen af de 60-årige, der har ret til efterløn, fortsætte med at falde i fremtiden. I 2050 forventes der således kun at være omkring 10 pct. af befolkningen, som er medlem af efterlønsordningen¹⁶.

I fremtiden vil der altså både være begrænsede muligheder for tilbagetrækning på efterløn, som også vil være underlagt en større modregning af private pensionsformuer, og der vil være mange flere, der frivilligt har valgt ikke at melde sig ind i efterlønsordningen og dermed også har fravalgt muligheden for tidligere tilbagetrækning.

Der vil altså i fremtidens arbejdsmarked være behov for at fastholde de ældre i beskæftigelse og skabe plads og jobs til et betydeligt større antal ældre. Udviklingen er allerede i gang, og der er stigende beskæftigelsesfrekvenser for aldersgrupperne lige inden folkepensionsalderen.

Opsat pension

Tilbagetrækning drejer sig ikke kun om tidlig tilbagetrækning idet nogle også vælger at arbejde efter folkepensionsalderen. Hvis man ser på personer over folkepensionsalderen, tegner der sig et billede af tre forskellige situationer. Det første, og absolut mest almindelige, scenarie er, at personen har forladt arbejdsmarkedet helt og er på pension. Det andet scenarie er, at man bliver ved med at arbejde, samtidig med at man har startet udbetalingen af folkepensionen. Dette kan lade sig gøre, fordi grænsen for, hvornår der modregnes i folkepensionens grundbeløb, er relativt høj (i 2019 begynder modregningen ved en årlig arbejdsindkomst på 329.600 kr.). Den tredje mulighed er, at man opsætter sin pension, dvs. udskyder tidspunktet for udbetalingen af folkepensionen.

¹⁶ Social- og Indrigsministeriet (2019).

Muligheden for at opsætte sin folkepension blev indført i 2004 med det formål at give de ældre en større tilskyndelse til at fortsætte på arbejdsmarkedet ved at kunne opnå en højere pension efterfølgende. For at have mulighed for at udskyde udbetalingen af folkepensionen skal man opfylde følgende tre betingelser:

- have ret til folkepension
- arbejde mindst 750 timer indenfor et kalenderår, svarende til ca. 14 timer i gennemsnit om ugen
- kunne dokumentere arbejdsomfanget

I 2017 blev reglerne ændret. Der blev indført en mulighed for hurtigere udbetaling af ventetillægget, så det nu kan udbetales som en tiårig ydelse eller delvist som en engangsudbetaling. Tidligere blev ventetillægget automatisk udbetalt som en livsvarig forhøjelse af folkepensionen – dette er stadig en mulighed.

De nye udbetalingsmuligheder gør gevinsten ved opsat pension mere synlig og attraktiv for den enkelte, idet det er ganske store beløb, der kan opnås enten som engangssum eller som årligt tillæg enten livsvarigt eller i ti år (se Tabel 3.2.1).

Tabel 3.2.1 Årligt ventetillæg ved opsat pension for en person med ret til fuld folkepension, 2019-niveau

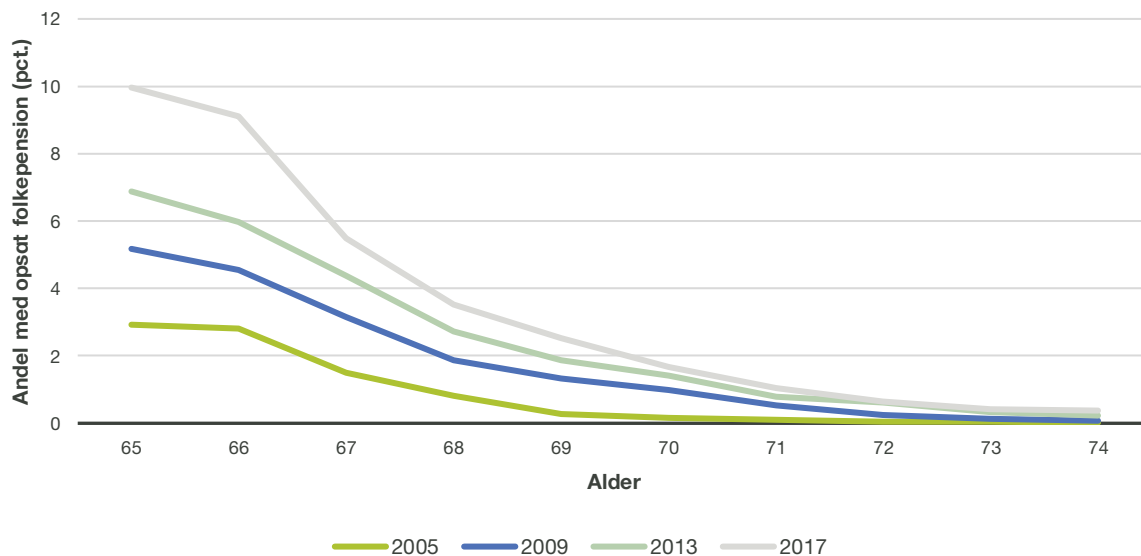
	Livsvarig ydelse	Tiårig ydelse	Tiårigt tillæg (pensionstillæg)	Engangssum (grundbeløb)
Årlig udbetaling (før skat), 2019-kr.				
Opsat 1 år	8.522	17.188	8.981	75.924
Opsat 2 år	17.744	34.694	18.127	151.848
Opsat 3 år	27.793	52.518	27.440	227.772
Opsat 4 år	38.748	70.660	36.919	303.696

Note: Det antages, at personen er reelt enig, samt at der ikke sker aftrapning i pensionstillæg eller grundbeløb.

Kilde: Beskæftigelsesministeriet og ATP, 2019

Ordnningen vinder stille og roligt indpas, idet andelen, der vælger at opsætte deres folkepension de første år efter folkepensionsalderen, er steget år for år siden indførelsen og er mere end tidoblet fra 2004 til 2017. I 2017 var det således 10 pct. af de 65-årige og 9 pct. af de 66-årige, der opsatte folkepensionen i kortere eller længere tid – se Figur 3.2.3.

Figur 3.2.3 Andel af de 65-75-årige, der har opsat folkepension i perioden 2005-2017

Note: En person tæller som havende opsat pension, hvis vedkommende havde en eller flere perioder med opsat pension på det enkelte alderstrin. Den opsatte periode kan godt derefter være ophørt.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

3.3 Længere levetider og højere folkepensionsalder – men stadig mange år på pension

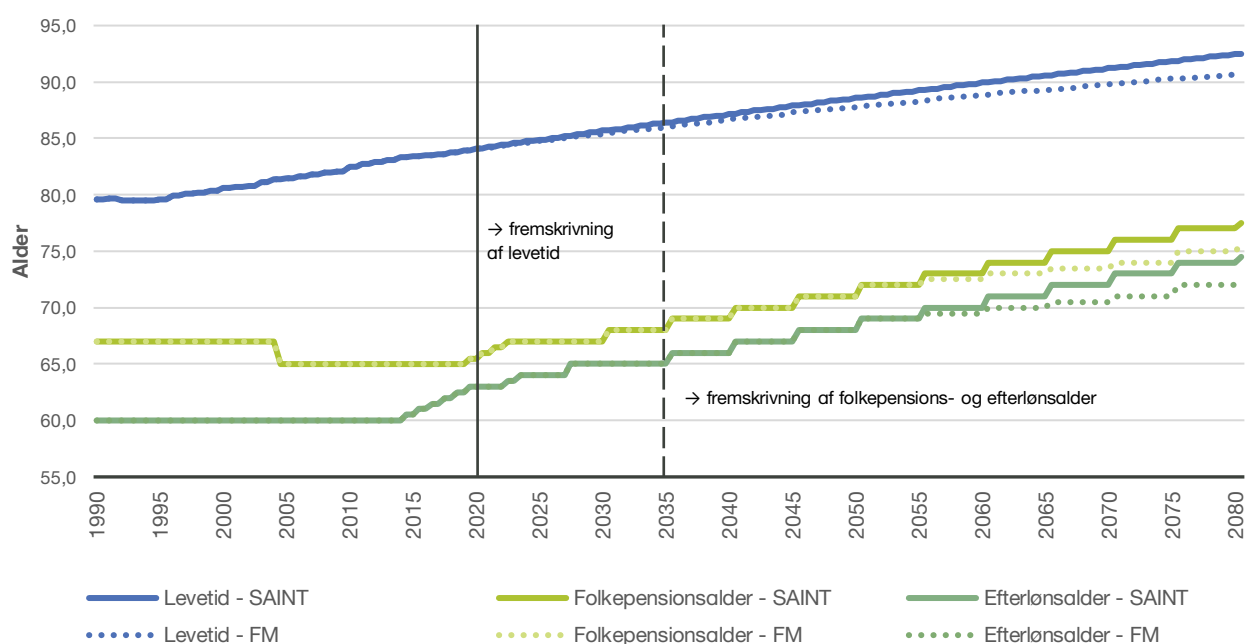
Øget levetid betyder alt andet lige, at færre erhvervsaktive skal brødføde større grupper udenfor de aktive aldre. Den såkaldte ældrebyrde bliver tungere.

For staten er længere levetid en udfordring, fordi flere ældre betyder øgede pensionsudgifter til folkepensionen og de supplerende sociale ydelser. Samtidig øges udgifterne også på pleje- og sundhedsområderne, fordi ældre i langt højere grad end andre generationer trækker på sådanne ydelser. De offentlige pensioner finansieres over de løbende skatteindtægter, og når der skal udbetales pensioner i flere år, stiger statens udgifter.

I 2005 præsenterede velfærdskommissionen sin analyse af den danske velfærdsstat. Her fandt de blandt andet, at demografiske ændringer – færre unge og flere ældre – og længere levetider øgede presset på velfærdsydelserne samtidig med at indtægterne til finansieringen af samme ville være faldende. Kommissionen kom derfor med en række forslag til reformer, der skulle afhjælpe dette, heriblandt en gradvis udfasning af efterlønnen og en hævelse af folkepensionsalderen. Resultatet af de efterfølgende forhandlinger blev, at Folketinget bandt folkepensionsalderen (og efterlønsalderen) til den forventede udvikling i levetiden, så disse kom til at stige i takt med stigningen i befolkningens forventede levealder. I 2011 stod det dog klart, at antagelserne om levealderens forbedring var undervurderede, og det blev med Tilbagestrøkningsreformen vedtaget at fremrykke stigningen i efterløns- og pensionsalderen.

De nuværende regler betyder, at Folketinget hvert femte år tager stilling til, om folkepensionsalderen (og efterlønsalderen) skal opjusteres 15 år ude i fremtiden på baggrund af den levealder, man p.t. forventer at have i fremtiden. Reglerne foreskriver, at man maksimalt kan hæve folkepensionsalderen et år ad gangen hvert femte år. I 2015 besluttede man således, at folkepensionsalderen fra 2030 skal være 68 år i stedet for 67 år, som den vil være fra 2022. Med Finansministeriets nuværende forventninger til levetiden, forventer man, at folkepensionsalderen i 2080 vil stige til 75 år. Figur 3.3.1 illustrerer denne trinvis opjustering af folkepensionsalderen og efterlønsalderen sammenlignet med den forventede levetid.

Figur 3.3.1 Udvikling i folkepensionsalder, efterlønsalder og levetid

Note: Figuren sammenligner udviklingen i folkepensionsalderen, efterlønsalderen og den forventede periodelevetid med udgangspunkt i Finansministeriets (FM) og ATP's (med SAINT) modellers forventede levetid. Udgangspunktet er den forventede restlevetid for en 60-årig. Forskellen i fremskrivningerne skyldes forskellen i opgørelses tidspunktet (hvh. 2015 og 2019 data).

Kilde: Finansministeriet (2017): "Det danske pensionssystem nu og i fremtiden" samt ATP's levetidsmodel, SAINT, 2019

Samlet betyder de trinvis stigninger i efterløns- og folkepensionsalderen frem mod 2022 samt den efterfølgende knytning til den forventede stigning i levealderen, at danskerne kan forvente en kortere periode (både relativt og absolut) på pension i fremtiden, hvilket giver dem flere år til at spare op i. Begge dele bidrager isoleret set til en højere årlig pensionsudbetaling i fremtiden, men også til et mindre pres på de offentlige finanser, da man får færre år med offentlige pensioner.

Siden vedtagelsen af Velfærdsforliget – og opdateringen af samme i 2013 – er den forventede levealder fortsat med at stige mere end forventet. Pensionsalderen i 2080 ville således være 77,5 år, hvis man anvender den seneste opdatering af ATP's interne levetidsmodel, hvor forventningen i Finansministeriets fremskrivning på baggrund af data fra 2015 er, at folkepensionsalderen vil være 75 år i 2080. Udviklingen undervurderes ekstra meget, fordi de anvendte levetider er de såkaldte periodelevetider, som ikke tager højde for fremtidige forbedringer i levetiden. Såkaldte kohortelevetider tager derimod højde for de fremtidige forbedringer i

levetiden, som en kohorte kan forvente at opnå, og ifølge ATP's interne levetidsmodel ville den forventede tilbagetrækningsalder i 2080 være 81,5 år, hvis kohortelevetiderne anvendes som grundlag for fremskrivningen af tilbagetrækningsalderen. Det er derfor vigtigt fortsat at holde fokus på de længere levetider, og hvad det betyder for både pensionsalderen, hvor mange år den enkelte kan forvente at leve på pension og dermed på hvor lang tid pensionsopsparingerne skal række.

I en verden med længere levetider er det vigtigt at noget af pensionen er sparet op i livsvarige produkter, der kan sikre indkomsten i hele pensionstilværelsen, men det øger også vigtigheden af garanterede produkter, som netop giver sikkerhed for den fremtidige indkomst.

4.

ATP's rolle i
det danske
pensionssystem

4. ATP's rolle i det danske pensionssystem

Det danske pensionssystem er i dag kendetegnet ved at være bygget op som en pyramide med tre lag – også kaldet systemets tre søjler – se Figur 1.3.1 i kapitel 1. ATP skal sammen med de offentlige pensioner sikre en livslang og stabil grundpension i søjle 1. Da en stadig større del af pensionsopsparingerne i søjle 2 sker i markedsrenteprodukter og tidsbegrænsede pensioner, bliver det ekstra vigtigt at have en garanteret og livslang basispension, hvilket understreger at ATP spiller en vigtig rolle sammen med de offentlige pensioner i søjle 1.

Dette kapitel gennemgår ATP's overordnede rolle i afsnit 4.1. Afsnit 4.2 ser på dækningen af ordningerne under ATP – ATP Livslang Pension, SUPP og OP. Afsnit 4.3 fortæller om den garanti, som ATP giver medlemmerne, og endelig gennemgår afsnit 4.4 betydningen af grundpensionen – folkepensionen og ATP Livslang Pension – både for de nuværende og kommende pensionister.

4.1 Fortællingen om ATP Livslang Pension og rollen i pensionssystemet

ATP Livslang Pension er ikke en traditionel arbejdsmarkedspensionsordning, men derimod en obligatorisk lovfæstet socialforsikringsordning, der blev vedtaget ved lov i 1964. Ordningen dækker alle lønmodtagere med mere end 9 timers arbejde om ugen og stort set alle overførselsindkomstmottagere. Fordi ATP Livslang Pension dækker stort set alle danskere, er vedtaget ved lov og har et bidrag, der er uafhængigt af indkomstniveauet, betragtes ATP Livslang Pension som en del af grundpensionen i søjle 1 sammen med folkepensionen. Da den enkelte borger ikke ved, hvilket arbejdsliv vedkommende får, er ATP Livslang Pension med til at sikre alle borgere en rimelig grundpension uanset, hvilket arbejdsliv de ender med at have haft.

De to øvrige søjler – arbejdsmarkedspensionerne i søjle 2 og de individuelle pensioner i søjle 3 – har andre roller. Arbejdsmarkedspensionernes rolle er at sikre en rimelig økonomisk dækningsgrad i pensionstilværelsen, dvs. en sammenhæng mellem indtægten før og efter pensionering. De individuelle pensioners rolle er at sikre den enkelte borgers mulighed for fleksibilitet i sin pensionsopsparing. Omkring 45 pct. af de samlede indbetalinger i søjle 2 og 3 sker i ratepensioner eller aldersopsparing, som er produkter der udbetales over en begrænset tidshorizont. Derfor er det særlig vigtigt, at grundpensionen (herunder ATP) udbetales hele livet.

Udover ATP Livslang Pension varetager ATP koncernen også ordningerne OP og SUPP. OP-ordningen har til formål at reducere restgruppen på pensionsområdet og sikre en større pensionsopsparing blandt flere grupper, der ellers har de allerlaveste pensionsindbetalinger. OP er dermed også i høj grad en ordning under søjle 1. SUPP er en supplerende arbejdsmarkedspensionsordning for førtidspensionister, hvor staten supplerer og indbetaler 2 kr. til pension, hver gang førtidspensionisten indbetaler 1 kr. Gennem SUPP får førtidspensionisterne dermed mulighed for at spare op til en livslang pension – omkring halvdelen af førtidspensionisterne indbetaler til SUPP¹⁷.

¹⁷ ATP (2019), "Færre nye førtidspensionister vælger at indbetale til SUPP", *Faktum* nr. 186.

ATP Livslang Pension er en garanteret pension. Store dele af ordningerne i søjle 2 har de senere år bevæget sig væk fra de garanterede produkter over til markedsrenteprodukter, hvor der ikke er tilknyttet garantier. Andelen af pensionsansættelser til markedsrenteprodukter i forhold til de samlede pensionsansættelser steg ifølge Finanstilsynets tal fra 3 pct. i 2003 til omkring 44 pct. i 2018, og 69 pct. af alle pensionsindbetalinger gik i 2018 til markedsrenteprodukter. Garantien i ATP Livslang Pension bliver dermed ekstra vigtig, når størstedelen af indbetalingerne ellers placeres i markedsrenteprodukter.

Samtidig er ATP Livslang Pension en kollektiv ordning, hvor alle medlemmer har del i bonuspotentialer. Dermed bæres både investerings- og levetidsrisikoen kollektivt af alle medlemmer. Risikoen for tab på de finansielle markeder og for længere levetid bæres således igennem det kollektive bonuspotentiale. Dette er til forskel fra markedsrenteprodukterne, hvor det er kunden selv, der bærer den direkte risiko for tab på de finansielle markeder eller for længere levetid. For at ATP kan være med til at sikre en forudsigelig økonomisk grundtryghed igennem hele alderdommen, giver ATP som nævnt en pensionsgaranti, hvilket dog også har betydning for den risiko, ATP kan tage ved investeringen af medlemmernes penge. For at kunne give en pensionsgaranti kræver det, at pengene i højere grad investeres i sikre aktiver, og derfor tager ATP generelt en lavere risiko end i man gør i markedsrenteprodukter, hvor man ingenting garanterer, og individet løber hele investeringsrisikoen.

Udbetaling fra ATP Livslang Pension til de danske pensionister er ikke blot med til at skabe økonomisk tryghed – særligt for de svagest stillede – men er samtidigt med til at aflaste de offentlige finanser og bidrage positivt til den finansielle holdbarhed. Dette skyldes, at ATP-ordningen er opsparingsbaseret modsat de offentlige ydelser, der er skattefinansierede. ATP Livslang Pension udbetaler årligt omkring 17 mia. kr. og aflaster dermed de offentlige pensioner med et betydeligt beløb. Derudover har ATP Livslang Pension betalt i størrelsesordenen 100 mia. kr. i PAL-skat de seneste 10 år.

4.2 ATP, SUPP og OP dækker tilsammen næsten alle danskere

ATP havde 5,2 mio. medlemmer ultimo 2018, hvoraf 1,2 mio. var over pensionsalderen og 4,0 mio. under. ATP's medlemmer dækker både herboende personer og personer bosat i udlandet, der arbejder eller har arbejdet eller boet i Danmark.

Når et medlem bliver folkepensionist, kommer ATP Livslang Pension til udbetaling. Pensionisterne fik udbetalt i alt 17,1 mia. kr. fra ATP i 2019. Udbetalingen består af de garanterede pensioner reguleret med de bonustilskrivninger, der er foretaget løbende igennem opsparingsperioden. En fuld årlig pension for en 65½-årig, der har indbetalt et helt arbejdsliv, udgjorde 24.500 kr. i 2019 (den årlige ATP-pension for en 65½-årig udgjorde i gennemsnit 16.400 kr. i 2019).

I 2017 indbetalte 85 pct. af den danske befolkning mellem 18 og 64 år til ATP Livslang Pension, og for kernetropperne, de 30-59-årige, da udgjorde andelen hele 90 pct. – se Tabel 4.2.1 og Figur 4.2.1. Tilsvarende indbetalte 65 pct. af de 18-64-årige til en arbejdsmarkedspension og kun 18 pct. til en individuel pensioner. ATP er dermed klart den bredest dækkende pensionsordning i Danmark. Med indførelsen af den nye

Obligatoriske Pensionsordning (OP) i 2020, vil endnu flere være dækket af en pensionsordning i ATP. Fra 2020 forventes det, at godt 90 pct. af de 18-64-årige vil være dækket af ATP eller OP.

ATP Livslang Pension er obligatorisk for alle lønmodtagere, der er fyldt 16 år og arbejder mindst 9 timer om ugen, samt for de fleste modtagere af offentlige overførsler. Nogle få grupper er ikke omfattet af ATP Livslang Pension – det gælder selvstændige, efterlønsmodtagere, førtidspensionister på den gamle ordning, personer på fleksydelse og modtagere af delpension. Disse grupper kan dog frivilligt vælge at betale til ATP Livslang Pension, hvilket der dog ikke er mange, der gør – i 2019 var det 26.200 personer, der indbetalte frivilligt ATP-bidrag, heraf var langt de fleste efterlønsmodtagere.

Obligatorisk Pensionsordning (OP) blev indført af VLAK-regeringen i 2018, og dækker stort set alle overførselsindkomstmodtagere. OP er også et tænkt som et supplement til grundpensionen for dem med de allerlaveste pensioner, og opsparingen i OP er dermed med til at gøre denne gruppe mindre afhængige af offentlige supplerende pensioner. OP bliver gradvist indfasat fra 2020 med en bidragssats på 0,3 pct., hvorefter bidragssatsen hæves hvert år med 0,3 procentpoint til den i 2030 når op på 3,3 pct. Når OP-bidraget når op på de 3,3 pct., forventes OP-bidraget at udgøre omkring 40 pct. af ATP-bidraget. Det forventes, at omkring 1,1 mio. personer vil blive omfattet af ordningen i 2020. OP bliver administreret af ATP, og indbetalingerne indgår i den samlede opsparing i ATP Livslang Pension, når pensionen udbetales.

Supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister (SUPP) blev indført i 2003. SUPP er en frivillig pensionsordning for førtidspensionister, hvor staten betaler 2/3 af bidraget. SUPP blev fra starten af 2013 flyttet over i ATP, så pensionen indgår i ATP Livslang Pension, når den udbetales. Pensionen er dermed en livrente, der kan udbetales, når man når folkepensionsalderen. SUPP betragtes som en del af arbejdsmarkedspensionerne, selvom ordningen administreres af ATP.

Tabel 4.2.1 Andel af befolkningen med indbetalinger til ATP Livslang Pension i 2017, fordelt på aldersgrupper

	18-64-årige	25-64-årige	30-59-årige
Antal personer i aldersgruppen	3.499.627	2.967.005	2.238.633
Andel i pct. med indbetalinger til ATP	85	88	90
Andel i pct. med indbetalinger til SUPP	3	3	3
Forventet andel i pct. med indbetalinger til OP fra 2020 *	29 *	31 *	28 *
Andel i pct. med indbetalinger til ATP, SUPP eller OP *	90 *	92 *	93 *
I alt indbetalt, mia. 2017-lønkroner (ekskl. OP)	9,6	8,9	7,0
Gns. indbetaling blandt indbetalere, 2017-lønkroner (ekskl. OP)	3.219	3.429	3.492

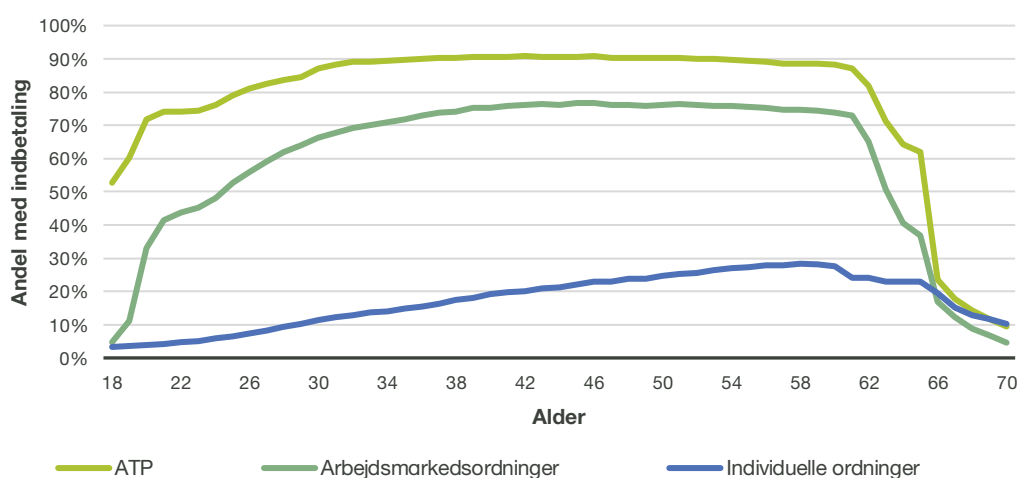
Note: Antallet af personer dækker over herboende personer i aldersgruppen 18-64 år med en positiv indbetaling af den pågældende type. Beløbene er i 2017-lønkroner. Årsagen til, at den gennemsnitlige indbetaling blandt indbetalere er større end A-satsen, er, at dagpengemodtagere indbetaler dobbelt ATP-bidrag, og at der samtidig er personer med mere end et job og derfor mere end én indbetaling til ATP Livslang Pension. Begge disse grupper trækker gennemsnittet op.

** Andelen med indbetalinger til OP er beregnet på baggrund af oplysninger for 2017, men med reglerne fra 2020.*

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

ATP er som nævnt den klart bredest dækkende pensionsordning i Danmark. Det gælder lige meget om man ser på de unge, de gamle, eller dem midt imellem. Fordi ATP Livslang Pension dækker næsten alle danskere, er ordningen med til at sikre, at alle danskere får andel i den vækst i samfundet, som investeringsafkast er med til at levere. Når alle danskere får skabt sig eller opsparet en formue og får andel i det løbende afkast af den investerede formue, så modvirker man den fordelingsudfordring, som den franske økonom Thomas Piketty gjorde opmærksom på i 2013 i værket ”Kapitalen i det 21. århundrede”. Dette gør ATP velegnet til at investere i fx dansk infrastruktur eller i strategisk vigtige selskaber, som alle danskere bør have gavn af.

Figur 4.2.1 Andel af befolkningen med indbetalinger til pensionsordninger fordelt på alder i 2017

Note: Data for 2017. Andelen er et tværsnit blandt personer mellem 18 og 70 år med en positiv indbetaling til en pensionsordning. De beregnede bidrag til tjenestemandspension er inkluderet i kategorien ”Arbejdsmarkedsordninger” i figuren. Den gennemsnitlige indbetaling er beregnet blandt personer med en positiv indbetaling til den pågældende pensionsordningstype. Beløb er i 2017-kr.

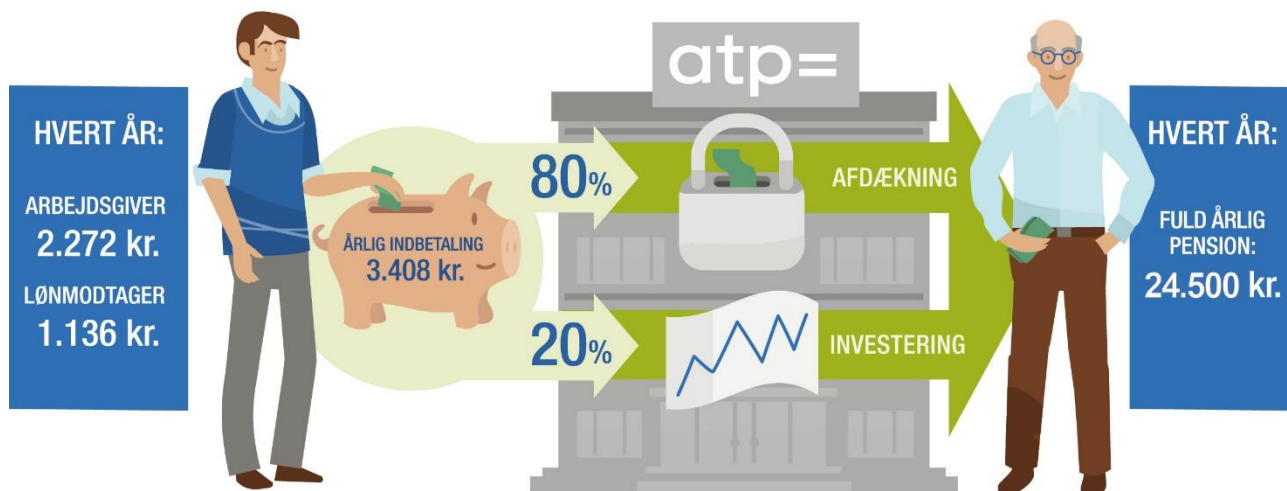
Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

4.3 En moderne garanti og lave omkostninger

ATP udbetales som en livsvarig ydelse til pensionisterne. Dermed supplerer ATP grundpensionen i hele pensionstilværelsen. Den livsvarige ydelse har også en værdi, idet en stor del – omkring 45 pct. – af indbetalinger i søjle 2 og 3 sker i ratepensioner eller aldersopsparing. Samtidig er ATP Livslang Pension en garanteret ydelse, hvor størstedelen af pensionsordningerne i søjle 2 og 3 har bevæget sig væk fra garantierne og over i markedsrentemiljøet.

I 2019 indbetalte ATP’s medlemmer samlet 10,1 mia. kr. For en typisk lønmodtager blev der indbetalt 3.408 kr. til ATP, hvoraf 2/3 betales af arbejdsgiveren. Der er en entydig sammenhæng mellem det indbetalte bidrag og det enkelte medlems ret til pension. Hvor meget garanteret pension det enkelte medlem får for sine bidrag, afhænger dog af, hvor langt medlemmet er fra pensionsalderen, fremtidig forrentning af midlerne og forventet levetid.

Figur 4.3.1 Forretningsmodel for ATP Livslang Pension

Den største del af bidragsindbetalingerne – 80 pct. – anvendes til garanterede pensioner, som afdækkes, så ATP altid kan leve op til de pensioner, der er lovet medlemmerne. Den resterende del af bidragsindbetalingerne – 20 pct. – indgår i bonuspotentialet og investeres bredt i aktier, ejendomme mv. Den overordnede målsætning for investeringsporteføljen er at skabe et afkast, der giver mulighed for del at opbygge reserver til dækning af fx længere levetid end forventet, dels at forhøje de garanterede pensioner og dermed sikre pensionernes realværdi.

Rentetilpasning og moderne garanti

ATP Livslang Pension giver en moderne garanti. Det betyder, at den del af årets indbetaling, der går til garantierne, omregnes til en garanteret pension på baggrund af den forrentning man kan opnå i markedet i det år, indbetalingerne finder sted. Tidligere anvendte branchen garantier, som lovede en bestemt forrentning på alle indbetalinger år efter år. Med den moderne garanti sikrer man, at år med lave forrentninger kun kommer til at påvirke indbetalingerne fra det år, hvor forrentningen er lav, samtidig med at det hjælper ATP med at gøre det lettere at leve op til de garantier, der gives til medlemmerne. Den ATP-pension, medlemmet modtager ved pensionering, er både summen af den garanterede pension samt de bonuser der er tilskrevet gennem opsparingsperioden fra bonuspotentialet. For nye ATP-bidrag, da gives garantien for perioder på 15 år af gangen, for at sikre, at man ikke skal give garantier for fx 30 år, hvis forrentningen i det pågældende år er meget lav¹⁸.

Lave omkostninger

Omkostninger er den betaling, det enkelte medlem giver livsforsikrings- eller pensions-selskabet for, at de administrerer og sikrer købekraften af pensionsopsparingen. Omkostninger har stor pensionsmæssig betydning, og i værste fald kan høje omkostninger betyde, at pensionen derfor mister købekraft over tid.

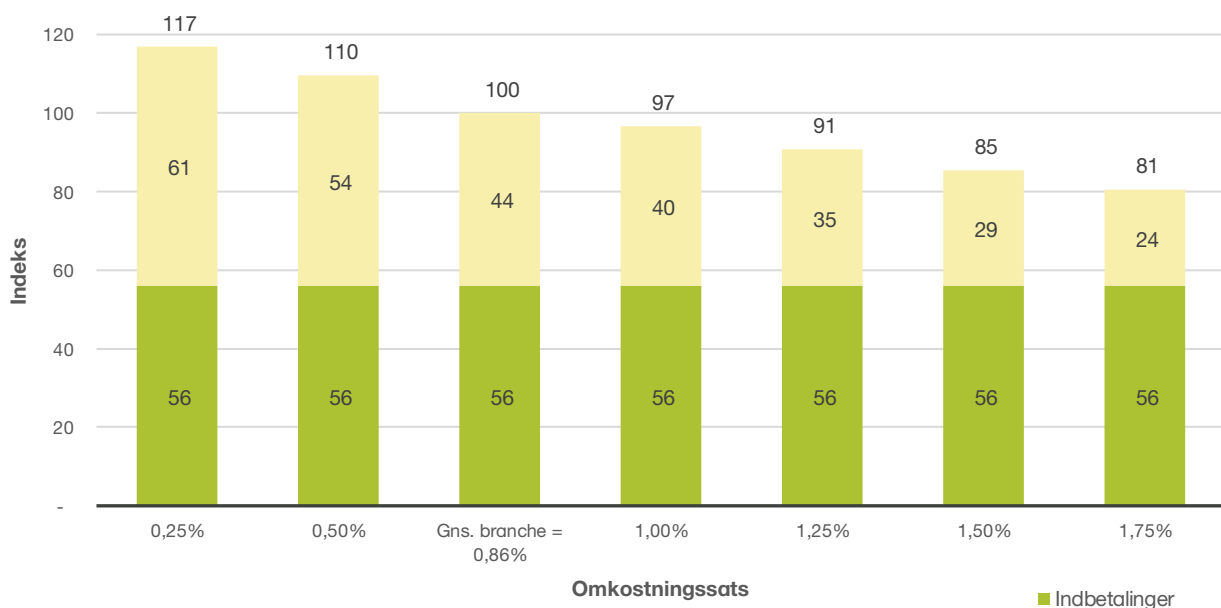
¹⁸ Se ATP koncernens årsrapport 2019 for en uddybende beskrivelse.

Et selskab som ATP har meget lave administrationsomkostninger. Dette skyldes, at ATP Livslang Pension er et meget simpelt produkt, at administrationen er effektiv, at ordningen er obligatorisk for næsten alle danskere, så medlemsskaren er stor samt at det ikke er muligt at melde sig ud af ordningen. ATP har dermed visse stordriftsfordele, som andre danske pensionskasser ikke har. I 2018 havde ATP administrationsomkostninger på 38 kr. pr. forsikrede svarende til en årlig omkostning på 0,03 pct. af hensættelserne, hvilket er langt den laveste i branchen. Den samlede årlige ÅOP (inkl. Investeringsomkostninger) lå i 2019 på 0,34 pct. Den gennemsnitlige ÅOP i pensionssektoren lå på 0,86 pct. i 2018.

Høje omkostninger kan koste en tredjedel af pensionen

Niveauet for omkostninger har stor betydning for den fremtidige pension, der kommer til udbetaling. Små stigninger i omkostningerne kan over et langt opsparingsforløb vokse til betydelige forskelle i pensionsmæssige udbetalinger. Figur 4.3.2 viser forskellene i pensionsformuer efter 50 års opsparing med forskellige omkostningssatser. Sammenlignet med en omkostningssats på 0,25 pct., vil pensionsopsparingen være ca. 17 pct. mindre med en omkostningssats på 1 pct., og 31 pct. mindre med en omkostningssats på 1,75 pct. I beregningen kan man betragte omkostningerne som "mistet" afkast, der kunne være lagt til indbetalingerne over de 50 år, dog med den forskel at omkostningerne er direkte mistet opsparing, mens en mindre afkastgrad også betyder en mindre betaling af PAL-skat og dermed ikke slår fuldt igennem i opsparingen.

Figur 4.3.2 Betydningen for pensionsopsparingen ved ændring i omkostningssatsen, gns. i branche (0,86 pct.) = indeks 100

Note: Figuren viser, hvor meget en pensionsopsparing kan falde i værdi ved en højere omkostningssats. Antagelser bag typepersoner bygger på Forsikring & Pensions langsigtede samfundsforudsætninger for 2019, samlede omkostninger på 0,86 pct. samt en årlig indkomst på 330.000 kr. og 12 pct. årlig indbetaling. Afkastet er fratrukket PAL-skat og omkostninger.

Kilde: ATP, 2020

I Figur 4.3.2 er pensionsopsparingen opdelt efter den del der kommer fra pensionsbidragene, og den del der kommer fra afkastene efter PAL-skat og omkostninger. Da kan man se, at omkostningernes størrelse betyder rigtig meget for den stigning, der kommer fra afkast på opsparingen, fordi omkostningerne skal fratrækkes afkastet. Hvis udgangspunktet er gennemsnittet i branchen – svarende til indeks 100 i figuren – er det tydeligt at man får et større bidrag fra afkastet ved en lavere omkostningssats og mindre ved hen højere omkostningssats.

4.4 Grundpensionen er vigtig i dag og i fremtiden

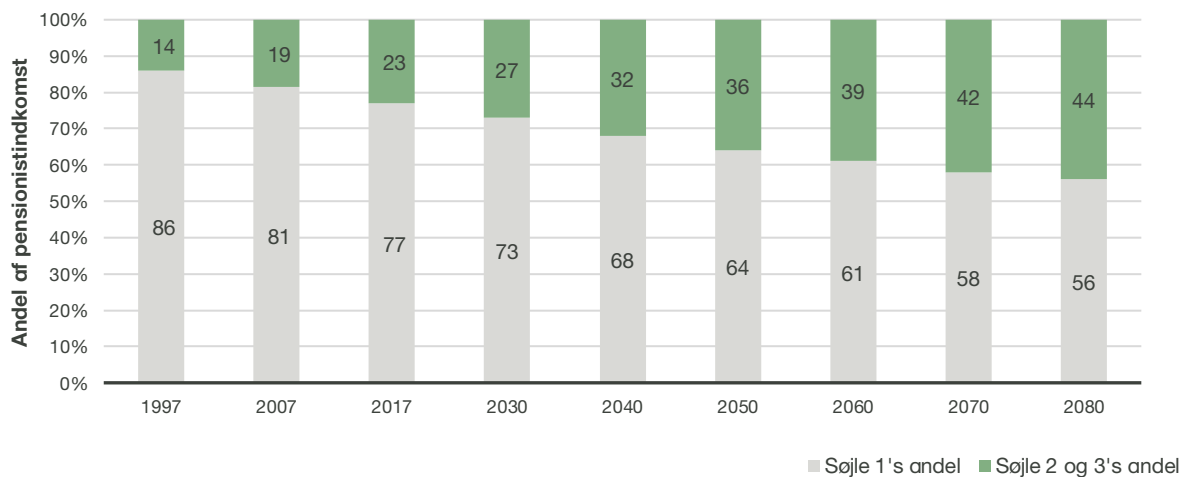
Grundpensionen – folkepensionen og ATP Livslang Pension – har som nævnt til formål at sikre en grundlæggende pensionsindtægt for alle pensionister. Sammen med de supplerende sociale ydelser udgør grundpensionen altså et slags fattigdomsværn og skal i det perspektiv være socialt målrettet og i særlig grad komme svagere stillede til gode. ATP Livslang Pension er derfor med til at sørge for den økonomiske grundsigkerhed for alle pensionister, mens arbejdsmarkedspensionerne i søjle 2 er med til at sikre pensionisterne en indkomst, der er rimelige i forhold til indkomsten gennem arbejdslivet. Endelig er de individuelle pensioner i søjle 3 med til bl.a. at sikre borgerne fleksibilitet i deres pensionsopsparing.

3 ud af 4 pensionskroner kommer fra de offentlige pensioner og ATP Livslang Pension

Selvom større grupper i dag løbende indbetaler til arbejdsmarkedspensioner og har gjort det siden slutningen af 1980'erne, udgør de offentlige pensioner og ATP Livslang Pension stadig langt den største andel af indkomsten for de fleste pensionister. I 2018 udbetalte ATP ca. 17 mia. kr. til de danske pensionister og udgjorde i gennemsnit sammen med folkepensionen og de supplerende sociale ydelser 77 pct. af pensionisternes pensionsindkomst i 2017. Udbetalingerne fra private pensioner er steget støt i takt med udbygningen af arbejdsmarkedspensionerne, og udviklingen vil fortsætte mange år endnu med at bevæge sig mod en mindre afhængighed af folkepensionen på lang sigt, hvilket sikrer den finansielle holdbarhed¹⁹. Arbejdsmarkedspensionerne vil først være fuldt modnede, når alle pensionister har haft mulighed for at betale et fuldt pensionsbidrag gennem et helt arbejdsliv, hvilket med de nuværende regler vil ske omkring 2080. På dette tidspunkt vil grundpensionen stadig have en stor betydning for pensionisternes pensionsindkomster. Faktisk viser en fremskrivning af de nuværende opsparingsmønstre, at mere end halvdelen af pensionskronerne fortsat forventes at komme fra grundpensionen i 2080 – se Figur 4.4.1.

¹⁹ Finansiell holdbarhed betyder, at de offentlige finanser er sunde på lang sigt. Grundlæggende er det et spørgsmål om, at der skal være balance i det offentlige udgifter og indtægter. Når flere får udbetalinger fra opsparingsbaserede pensioner og i tiltagende grad så store udbetalinger, at de vil blive modregnet i de offentlige ydelser, mindskes statens udgifter til offentlige pensioner, hvilket øger den finansielle holdbarhed.

Figur 4.4.1 Offentlige ydelser og ATP Livslang Pensions andel af pensionsindkomsten i 1997, 2007 og 2017 samt fremskrivning til 2080

Note: Den samlede pensionsindkomst er fordelt på folkepension, supplerende sociale ydelser, ATP Livslang Pension samt arbejdsmarkedspensioner, tjenestemandspensioner og individuelle pensioner. Opgørelsen er foretaget på alle personer over folkepensionsalderen (68+-årige i 1997, 66+-årige og ældre i 2007 og 2017, samt forventningerne til den fremtidige folkepension i fremskrivningen), der modtager folkepensionens grundbeløb. Andelen er beregnet på individniveau, før der er summeret til befolkningen. Fremskrivningen er foretaget på baggrund af ATP's fremskrivningsmodel.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2019

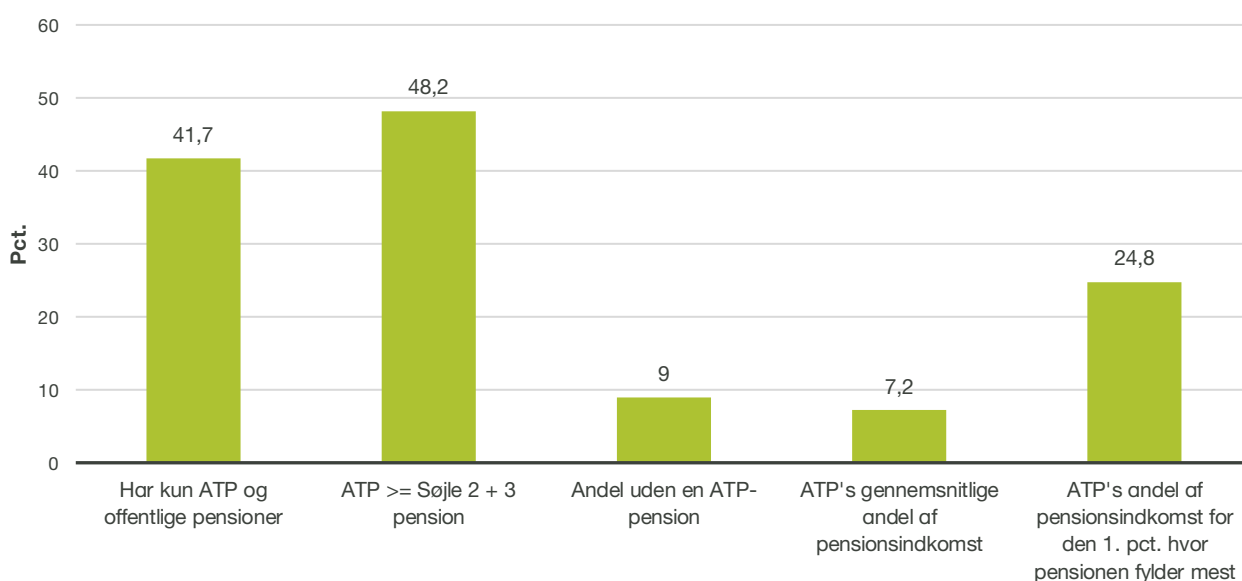
Grundpensionen har stor betydning for de fleste pensionister både i dag og på sigt i fremtiden, men særligt for de pensionister, der har de laveste indtægter. Faktisk udgør de offentlige ydelser og ATP Livslang Pension mere end 90 pct. af pensionsindkomsten for den tredjedel af pensionisterne, der har de laveste indtægter – og ATP Livslang Pension udgør omkring 10 pct. af indkomsten for de 20 pct. med de laveste indkomster.

Der er flere årsager til, at grundpensionen står for så stor en andel af pensionskronerne. For det første har 40 pct. af pensionisterne i dag stadig kun offentlige pensioner og ATP Livslang Pension som indkomst, fordi de ikke har løbende udbetalinger fra en arbejdsmarkedspension eller en individuel pensionsopsparing. For det andet er systemet slet ikke indstillet på at skulle "erstatte" folkepensionens ydelser med opsparingsbaserede ordninger. Den enkelte borger ville skulle spare voldsomt meget mere op til pension, hvis man selv skulle spare op svarende til folkepensionens ydelser – og i endnu højere grad, hvis man også indregner de supplerende sociale ydelser som boligydelse og varmetillæg. For det tredje har de nye arbejdsmarkedspensioner godt nok eksisteret i knap 30 år, i den periode har bidragssatserne kun været på fuldt niveau det seneste årti, hvilket i pensionssammenhænge er relativt kort tid. Der er også mange beskæftigede, der slet ikke har været omfattet af en arbejdsmarkedspension, fordi de har arbejdet på den uorganiserede del af arbejdsmarkedet eller fordi deres overenskomst endnu ikke havde en arbejdsmarkedspension. Endelig har nogle personer tilbragt længere perioder på kanten af arbejdsmarkedet på overførsler og har derfor ikke indbetalt ret meget til en arbejdsmarkedspension eller en individuel ordning.

De samme forklaringer betyder, at for knap halvdelen af de danske pensionister er ATP-pensionen faktisk lige så stor som – eller større end – de samlede udbetalinger fra pensionistens arbejdsmarkedspension og individuelle pension.

I 2017 modtog 91 pct. af de danske pensionister en udbetaling fra ATP Livslang Pension. Men ATP-pensionen har vidt forskellig betydning for de enkelte pensionister, afhængigt af hvilket arbejdsliv de har haft – se Figur 4.4.2.

Figur 4.4.2 ATP-pensionens betydning for pensionisterne – 66+-årige pensionister i 2017

Noter: Figuren viser ATP-pensionens betydning for forskellige grupper af pensionister.

Kilde: Danmarks Statistik og ATP, 2020

Der er som nævnt en stor gruppe af pensionister, som aldrig har været omfattet af en arbejdsmarkedspension eller en individuel pension. Disse 41,7 pct. af pensionisterne har kun ATP Livslang Pension og offentlige pensioner. En del af disse har betalt til ATP Livslang Pension gennem hele livet, men har ikke været omfattet af en arbejdsmarkedspension. For dem udgør deres ATP-pension i gennemsnit 22.600 kr. årligt, hvilket svarer til i gennemsnit 24,8 pct. af deres pensionsindkomst. I den anden ende af skalaen befinder sig de personer, der aldrig har været på arbejdsmarkedet (eller overførselsindkomster) eller som har været selvstændige hele livet. De har aldrig indbetalt til ATP, og ATP-pensionen udgør derfor 0 pct. for denne gruppe.

På tværs af alle pensionister udgjorde ATP Livslang Pension i gennemsnit 7,2 pct. af pensionsindkomsten, svarende til en gennemsnitlig udbetaling på 14.860 kr. For 48,2 pct. af pensionisterne er udbetalingen fra ATP Livslang Pension større end eller ligeså stor som udbetalingerne fra søjle 2 og 3, hvilket understreger, at ATP Livslang Pensions betydning for rigtig mange pensionister.

5.

Appendiks

5. Appendiks

5.1 Ordbog

Administrationsomkostning

Administrationsomkostninger er de omkostninger der er forbundet med at administrere en pensionsordning. Omkostningerne dækker fx pensionsselskabets udgifter til løn, husleje, it, revision, kundeservice, informationsmateriale. Administrationsomkostningerne indeholder også omkostninger forbundet med administration af tilknyttede forsikringsdækninger.

Aldersopsparing

Aldersopsparing blev indført i 2013 som en afløser for den afskaffede kapitalpension. Aldersopsparing er en pensionsordning, der kan oprettes privat i et pengeinstitut eller pensionselskab eller via en arbejdsgiver.

Der er ikke fradrag for indbetalingerne til en aldersopsparing, da indbetalingen beskattes med det samme. Til gengæld skal der ikke betales skat eller afgift af udbetalingen fra en aldersopsparing. Aldersopsparingen udbetales normalt som et engangsbeløb, men kan også udskydes eller udbetales i mindre dele.

Alderen på indbetalingstidspunktet afgør, hvor meget der må indbetales til en aldersopsparing uden betaling af ekstra afgift. Hvis der er mere end 5 år til folkepensionsalderen må der indbetales 5.200 kr. (2019-sats) årligt. Hvis der er mindre end 5 år til folkepensionsalderen, eller hvis man er folkepensionist, må der indbetales op til 48.000 kr. (2019-sats).

ATP Livsvarig Pension

ATP Livslang Pension er en garanteret livsvarig pensionsordning, som man indbetaler til obligatorisk via sit arbejde eller via sin overførselsindkomst. Arbejdsgiveren og staten indbetaler 2/3 af pensionsbidraget, mens lønmodtageren og overførselsindkomstmodtageren selv bidrager med 1/3. Alle, der er fyldt 16 år og har mere end ni timers arbejde pr. uge, indbetaler til ATP Livslang Pension. Er man ikke omfattet obligatorisk, kan man i nogle tilfælde vælge frivilligt at indbetale til ATP Livslang Pension. Man betaler indkomstskat, men ikke AM-bidrag (det betales på indbetalingstidspunktet) af den livsvarige udbetaling fra ATP Livslang Pension.

Boligydelse

Boligstøtte til folkepensionister kaldes for boligydelse. Boligydelens størrelse afhænger blandt andet af husstandens indkomst og formue samt af behov og konkrete boligudgifter. Boligydelser er skattefri og kunne i 2019 for almindelige pensionister maksimalt udgøre 48.540 kr. I visse tilfælde kan boligydelsen forhøjes, fx i ældrebolig eller plejebolig, hvis der er hjemmeboende børn, en i husstanden er stærkt bevægelseshæmmet, m.fl.

Decil

Decil – eller tiendedel – er et opdelingsprincip, hvor en population opdeles i 10 lige store grupper rangeret efter størrelsen på en bestemt variabel. I decil 1 placeres den tiendedel med de laveste værdier på sorteringsvariablen, og så fremdeles.

Folkepensionens grundbeløb

Folkepensionens grundbeløb – eller bare grundbeløbet – er den grundlæggende ydelse i folkepensionen (der også består af pensionstillægget og den supplerende pensionsydelse (ældrecheck)). Grundbeløbet indtægtsreguleres alene på baggrund af privat arbejdsindkomst over 329.600 kr. (2019-grænse) og er dermed ikke påvirket af størrelsen af private pensionsudbetalinger. Grundbeløbet kunne i 2019 maksimalt udgøre 75.924 kr. årligt. Grundbeløbet er skattepligtigt i lighed med pensionstillægget og ældrechecken. Der betales ikke AM-bidrag af grundbeløbet.

Gennemsnitsrenteprodukt

Et gennemsnitsrenteprodukt er traditionelt en pensionsordning, hvor selskabet garanterer en fast rente på kundens pensionsopsparing, for at ujævne udsving i de årlige investeringsafkast. Gennemsnitsrenteprodukterne kaldes også for garanterede ordninger. Et gennemsnitsrenteprodukt består typisk af en individuel garanti og en kollektiv pulje – nogle gange kaldet bonuspotentialer eller det kollektive bonuspotentiale. Bonuspotentialer skal være med til at sikre at garantiene kan bevare deres købekraft, og at pensionerne kan udbetales hele livet når levetiden stiger (uventet). Kollektivet bærer således investerings- og levetidsrisikoen i et gennemsnitsrenteprodukt.

En variation af gennemsnitsrenteproduktet findes i ATP Livslang Pension, hvor 80 pct. af årets indbetaling går til køb af en garanteret livslang pension, baseret på de aktuelle markedsforhold (vedrørende forventet levetid og rente) på tidspunktet for udstedelsen af garantiene.

Grundpension

Grundpensionen består af de offentlige pensioner (folkepensionens ydelser og supplerende sociale ydelser som boligydelse og varmetillæg) og ATP Livslang Pension. Grundpensionen skal sikre grundtryghed og beskytte mod fattigdom.

Indtægtsregulering (modregning)

Offentlige pensioner og supplerende sociale ydelser nedreguleres typisk, i takt med at den private skattepligtige indkomst vokser – dette kaldes også for modregning. Ofte er der en nedre grænse for, hvornår modregningen af ydelserne begynder. Indtægtsreguleringen kan afhænge af personens egen personlige indkomst, eller af husstandens samlede indkomst, hvis man er gift/samlevende.

Investeringsomkostning

Investeringsomkostningen er de omkostninger, der følger af at investere en pensionsordnings midler. Det overordnede princip er, at alle omkostninger i alle lag af alle investeringer skal opgøres og medregnes i investeringsomkostningerne.

Kapitalpension

Kapitalpension er en pensionsordning, der udbetales som et engangsbeløb. Kapitalpensionen har ikke kunnet tegnes siden 2013, hvor de blev erstattet af aldersopsparing, og derfor kan man ikke længere indbetale til kapitalpensioner. Der betales en afgift på 40 pct. når kapitalpensionen udbetales. Man kan vælge at ændre en kapitalpension til en ratepension, aldersopsparing eller livrente, så længe afgiften til staten ikke er blevet betalt.

Livrente (Livsvarig pension)

Livsvarig pension – også kaldet livrente – er en pensionsordning, som sikrer udbetaling fra det tidspunkt, man går på pension og resten af livet. Pensionen udbetales typisk hver måned. Der betales indkomstskat, men ikke AM-bidrag (det betales på indbetalingstidspunktet) af udbetalinger fra livsvarige pensioner.

Indbetalinger til livsvarige pensioner er fuldt fradragsberettigede. Der er dermed ingen skattemæssige grænser for indbetalingens størrelse, der kan indbetales på en gang eller løbende. Hvis man selv opretter (privattegner) en livrente, og kun laver enkeltstående indbetalinger, skal fradraget for indbetalingerne deles ligeligt op over 10 år.

Marginalskat

Marginalskatten er den skattesats, der betales på den sidst tjente/udbetalte krone. En sammensat marginalskat er den samlede skat der betales af den sidst tjente krone, når man tager højde for både den almindelig beskatning samt indtægtsreguleringen (modregningen) i de offentlige ydelser pga. af den private skattepligtige indkomst.

Markedsrenteprodukt

Ved et markedsrenteprodukt bliver indbetalingerne til pension, forrentet med præcis det løbende afkast, der til enhver tid kan opnås på de finansielle markeder. Værdien af pensionsordningen vil derfor svinge med variationen på de finansielle markeder. Dermed bærer pensionsopspareren i et markedsrenteprodukt selv investeringsrisikoen. Opspareren bærer ofte også levetidsrisikoen. Mange markedsrenteprodukter er opbygget sådan, at risikoen er aftagende med alderen (livscyklusprodukt).

OP

Obligatorisk Pensionsordning (OP) blev indført af VLAK-regeringen i 2018 med virkning fra 1. januar 2020. OP dækker stort set alle overførselsindkomstmodtagere og skal være med til at sikre, at personer der i længere perioder modtager overførselsindkomster, får en højere pension når de når pensionsalderen. OP bliver gradvist indfaset fra 2020 med en bidragssats på 0,3 pct., hvorefter bidragssatsen hæves hvert år med 0,3 procentpoint til den i 2030 når op på 3,3 pct. Derefter skal der tages stilling til om bidragssatsen skal forhøjes yderligere.

Offentlige pensioner

De offentlige pensioner består af folkepensionens ydelser (grundbeløb, pensionstillæg og ældrecheck), samt de supplerende sociale ydelser som fx varmetillæg og boligydelse. De offentlige pensioner er finansieret via skatterne og er ikke betinget på forudgående bidrag (se evt. PAYG). Der kan være andre krav ift. at modtage offentlige pension, fx er der krav om at man skal have boet en vis del af sit liv i Danmark for at kunne modtage fuld (eller delvis) folkepension.

PAL-skat

Pensionsafkastskatten (også kaldet PAL-skat efter pensionsafkastbeskatningsloven) er den skat, der årligt betales af det løbende afkast af al dansk pensionsopsparing. Skattesatsen har siden 2012 været på 15,3 pct.

PAYG

PAYG er forkortelsen for "pay as you go", som betyder, at en ydelse eller udgift finansieres indenfor samme år og dermed ikke har et opsparingselement som del af finansieringen. Begrebet bruges ofte om fx offentlige pensioner som folkepension og ældrecheck, hvor årets udgifter er finansieret af årets indtægter (skatter).

Pensionstillæg

Pensionstillægget er en af folkepensionens ydelser (udover grundbeløbet og den supplerende pensionsydelse (ældrecheck)). Pensionstillægget indkomstreguleres ift. den skattepligtige indkomst når indkomsten overstiger modregningsgrænsen. Tillæggets størrelse er ca. dobbelt så stor for enlige, som for par, for at kompensere for de stordriftsfordele par har ift. enlige. Den maksimale sats for pensionstillægget i 2019 var 83.076 kr. årligt for reelt enlige og 41.436 kr. om året for øvrige. Pensionstillægget er skattepligtig indkomst i lighed med folkepensionens grundbeløb og ældrechecken. Der betales ikke AM-bidrag af pensionstillægget.

Personlig tillægsprocent

Den personlige tillægsprocent, som er mellem 0 og 100 pct., har betydning for, hvor meget fx ældrecheck, varmetillæg, mediecheck og helbredstillæg, en person kan få udover folkepensionen. Procentsatsens størrelse afgør, hvor stor en andel man kan få af de pågældende ydelser (hvis man er berettiget til dem). Tillægsprocenten aftrappes fra 100 til 0 pct. i takt med at den personlige skattepligtige indkomst stiger. For enlig aftrappes den tillægsprocent fra 100 til 0 i indkomstintervallet 36.500 kr. til 87.800 kr. For par/gifte aftrappes tillægsprocenten fra 100 til 0 i indkomstintervallet 71.500 kr. til 175.900 kr. i 2019.

Private pensioner

De private pensioner er alle de pensioner, hvor der optjenes en individuel pensionsrettighed/pensionsformue enten via konkret bidrag eller via en løbende rettighedsoptjening (som i tjenestemandspensionsordningen). Private pensioner dækker over ATP Livslang Pension, arbejdsmarkedspensioner, tjenestemandspension og individuelle pensioner.

Ratepension

Ratepension er en pension, der udbetales i lige store rater (fx hver måned) i en nærmere aftalt periode på mindst 10 år og højst 30 år. Der betales indkomstskat, men ikke AM-bidrag (det betales på indbetalingstidspunktet) af udbetalinger fra ratepensionsordninger. Man kan få fradrag for indbetalinger til ratepension på op til 55.900 kr. i 2019. Indbetalinger udover dette er skattepligtige.

Restgruppe

Pensionssystemets restgruppen er de personer, der som pensionister ikke har en privat pension eller har en så lille privat pension, at de er afhængige af supplerende sociale ydelser i pensionstilværelsen. Restgruppen opgøres ofte ud fra indbetalingerne, men kan også opgøres blandt pensionisterne direkte vha. af en fremskrivning.

Satsregulering

Satsreguleringsprocenten, som blev indført i 1991, er den sats, hvormed de fleste offentlige ydelser reguleres årligt. Satsreguleringsprocenten er fra og med 1992 beregnet på baggrund af udviklingen i den almindelige lønudvikling 2 år tidligere, hvis denne overstiger 2 pct. Hvis udviklingen er under 2 pct. er

satsreguleringsprocenten lig 2 pct. Fra 2012 til 2019 var der et fradrag til satspuljen på 0,3 procentpoint af stigningen.

SUPP

Supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister (SUPP) blev indført i 2003. SUPP er en frivillig pensionsordning for førtidspensionister, hvor staten betaler 2/3 af bidraget. SUPP blev fra starten af 2013 flyttet over i ATP, så pensionen indgår i ATP Livslang Pension, når den udbetales. Pensionen er en livrente, der kan udbetales, når man når folkepensionsalderen. SUPP betragtes som en del af arbejdsmarkedspensionerne, selvom ordningen administreres af ATP.

Varmetillæg

Varmetillæg er et offentligt tilskud til pensionister til el, gas, olie og andre former for brændsel til opvarmning. Varmetillæggets størrelse afhænger blandt andet af husstandens indtægter, formue og konkrete varmeudgifter. Både lejere og ejere kan søge om varmetillæg. Varmetillægget er skattefrit og kunne i 2019 maksimalt udgøre 7.399 kr. årligt for gifte/samlevende og 9.349 kr. årligt for enlige.

Ældrecheck (den supplerende pensionsydelse)

Ældrechecken hedder officielt "den supplerende pensionsydelse" og er målrettet de økonomisk dårligst stillede folkepensionister. Ældrechecken medregnes som en del af folkepensionens ydelser (sammen med grundbeløbet og pensionstillægget) og udgjorde i 2019 maksimalt 17.600 kr. årligt. Ældrechecken indtægtsreguleres (modregnes) på baggrund af øvrige skattepligtige indtægter og følger aftrapningen i den personlige tillægsprocent. Hvis den likvide formue er større end 87.900 kr. (2019-grænse), så kan man ikke modtage ældrecheck uanset størrelsen af den skattepligtige indkomst. Ældrechecken er skattepligtig

5.2 Rapportens datagrundlag

Rapporten bygger primært på et befolkningsdatasæt, der er dannet på baggrund af registre stillet til rådighed gennem Danmarks Statistiks forskerordning. De vigtigste data til dette befolkningsdatasæt er registrene over befolkningen, indkomsterne, arbejdsstyrkestatistikken, sociale pensioner og løn.

Danmarks Statistik stiller opdatering af data samt evt. nye data til rådighed løbende. Dog er opdatering af mikrodata for personindkomster, som er den vigtigste datakilde bag denne rapport, afhængig af SKATs årlige slutligning. Mikrodata for personindkomster er sædvanligvis til rådighed i marts/april – 15 måneder efter afslutningen af det år, de vedrører. Derfor vedrører de nyeste registerdata i denne rapport indkomståret 2017.

Det andet vigtige datasæt i rapporten er opgørelsen af pensionsformuerne. Siden 2014 er pensionsformuerne blevet indberettet på skattekode-niveau og har været tilgængelige via forskerordningen. ATP har sammensat et register dækkende fra AARR til AARR, som følger individernes opsparring til pension. Formuerne er opsplittet på skattekoder, hvilket vil sige, at der kan differentieres mellem de forskellige pensionstyper i formuerne.

Endelig bygger fremskrivningerne i rapporten på en fremskrivningsmodel. Fremskrivningsmodellen er baseret på et fremskrivningspanel frem til 2080 af den danske befolkning, kaldet SMILE, som DREAM-gruppen har lavet. DREAM-gruppen er en uafhængig institution, der har som hovedformål at foretage langsigtede strukturanalyser af den danske økonomi. ATP har videreudviklet på fremskrivningspanelet ved blandt andet at opdele tilknytningen til arbejdsmarkedet yderligere, samt beregnet pensionsopsparinger baseret på tilknytningen til arbejdsmarkedet. Ved beregningerne af de private pensionsdepoter i fremtiden følges antagelserne fra Finansministeriets fremskrivningsrapport fra juni 2017: "Det danske pensionssystem nu og i fremtiden". I beregningerne er anvendt samfundsforudsætningerne fra 2019.

Fremskrivningsmodellen indeholder de fleste af de samme oplysninger som registerdata for befolkningen, dog er der ikke data for fx lejeværdi af egen bolig eller varmemhjælp.

5.3 Litteraturhenvisning

ATP (2018). "Hver femte løber tør for pension efter ti år på pension". Analyse. Faktum nr. 180. Tilgængelig via: <https://www.atp.dk/dokument/180-hver-femte-loeber-toer-pension-efter-ti-aar-paa-pension>

ATP (2019). "Hver anden pensionskrone kommer også i fremtiden fra det offentlige og ATP". Analyse. Faktum nr. 184. Tilgængelig via: <https://www.atp.dk/dokument/184-hver-anden-pensionskrone-kommer-ogsaa-i-fremtiden-fra-det-offentlige-og-atp>

ATP (2019). "Færre nye førtidspensionister vælger at indbetale til SUPP". Analyse. Faktum nr. 186. Tilgængelig via: <https://www.atp.dk/dokument/186-faerre-nye-foertidspensionister-vaelger-indbetale-til-supp>

Finansministeriet (2017). "Det danske pensionssystem nu og i fremtiden". Økonomisk analyse. Tilgængelig via: <https://www.fm.dk/oekonomi-og-tal/oekonomisk-analyse/2017/det-danske-pensionssystem-nu-og-i-fremtiden>

Piketty, Thomas (2013). "Le capital au XXIe siècle". Udgivet på dansk i 2016 fra Gyldendal.

Social og indenrigsministeriet (2019). "Efterlønsordningen i dag". Økonomisk analyse nr. 37. Tilgængelig via: <https://sim.dk/publikationer/2019/jan/efterloensordningen-i-dag/>